

L 10225

ARCHIWUM NAUK BIOLOGICZNYCH TOWARZYSTWA NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO
Tom IV.
ARCHIVES DE BIOLOGIE DE LA SOCIÉTÉ DES SCIENCES ET DES LETTRES DE VARSOVIE
Vol. IV.

BOLESŁAW HRYNIEWIECKI

TENTAMEN
FLORAE LITHUANIAE

ZARYS FLORY LITWY

(61 ilustracji w tekście i 2 mapy).

MATÉRIAUX POUR SERVIR À L'ÉTUDE DE LA FLORE
DE LA LITHUANIE

(61 illustrations dans le texte et 2 cartes sur les planches).

WARSZAWA
NAKŁADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO
z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej.

1933

I.

FRAGMENTY FLORY ŻMUDZI Z ZIELNIKA
ks. JERZEGO PABREŻA (OJCA AMBROŻEGO)
Z KRETYNGI.Ks. JERZY PABREŻ¹⁾
PIERWSZY BADACZ FLORY ŻMUDZI I JEGO ZIELNIK.

O księdzu Pabrzeżu spotykamy zaledwie drobne wzmianki w naszej literaturze botanicznej. Pierwszy wspomina o nim Józef Jundziłł w jednym z raportów z podróży florystycznej roku 1821. (Pam. Farm. Wileńsk.) Gdy 11 sierpnia z Retowa przez Płungiany i Korciany dotarł on do Kretyngi, wspomina o miejscowym floryście ks. Pabrzeżu, który pokazał mu swój zielnik i zakomunikował szereg ciekawych wiadomości o niektórych roślinach. Podobną wzmiankę czytamy i w „Opisaniu roślin” (1830) tegoż autora przy lebirodzie nadmorskiej (*Atriplex littorale*): „Ks. Pabrzeż kaznodzieja i nauczyciel szkoły w Kretyndze, który nie tylko podczas bytności moiej w Kretyndze wiele mi roślin wskazał, ale i potem zebrane łaskawie komunikował”. Tę wzmiankę cytuje i K. Łapczyński w swoim opisie roślinności Połagi.

¹⁾ O ks. J. Pabrzeżu pisałem już we „Wszecchwiecie” 1914. Obecnie podaję wiadomości nieco obszerniejsze zarówno o osobie tego badacza jak i jego zielniku. Piszę nazwisko „Pabrzeż” tak, jak on się podpisywał na wszystkich dokumentach, etykietkach zielnikowych i t. p., jakie miałem w ręku. Litewskie źródła podają nazwisko „Pabrieža”.

zobacz biografję

Kretingos
KRAŠTOTYROS MUZIUMAS

Pb. Nr. 53

(Pam. Fiz. IV.1884 str. 213). Jeżeli w dziele Eichwalda o florze Litwy (1830), gdzie botaniczną część opracował S. B. Gorski, często się powtarza Kretynga (30 razy) i Połąga (10 razy), to zawdzięczamy to również stosunkom ks. Pabrzeża z wileńskimi botanikami. Widać, że niektórych nadmorskich roślin S. B. Gorski nie zbierał osobiście, lecz otrzymywał przez Kretynę, gdyż nieraz cytuje niezbyt ściśle: „koło Kretyni, nad morzem”¹⁾.

Oprócz tych wzmianek pisanych przez botaników krótki życiorys zasłużonego florysty żmudzkiego znajdujemy w dziele ks. biskupa Wołoncewskiego p. t. „Biskupstwo żmudzkie”²⁾.

Ks. Jerzy Pabreż przybył na świat w zapadłym północno-zachodnim kącie Żmudzi w parafii Szkudzkiej, niedaleko od granicy z Kurlandją (obecnie Łotwą) dnia 15 października³⁾ roku 1771.

Pochodzenie szlacheckie ułatwiło mu otrzymanie starannego wykształcenia najpierw w szkole średniej w Kretyndze, a następnie w Akademii Wileńskiej. Szkoła narodowa tak zw. podwydziałowa została założona w Kretyndze przez członka Komisji Edukacyjnej ks. biskupa Ignacego Massalskiego w r. 1774 i istniała do r. 1793, kiedy została przeniesiona do Telsz. W Akademii Wileńskiej Pabreż (mówi jego biograf) „uczył się historii, anatomji, botaniki, chemji, chirurgji, fizyki, prawa przyrodzonego, teologii i wykładu pisma świętego”. Widzimy więc że głównie nauki przyrodnicze i lekarskie interesowały najwięcej Jerzego Pabrzeża podczas pobytu jego w Akademii Wileńskiej, którą ukończył w roku 1794.

¹⁾ Kretynga jest oddalona od morza 11 kilometrów.

²⁾ „Zemajtiu Wiskupiste”. Wilno. 1848. Cz. II Str. 71—75. Rozdz. III § 190. „Biskupstwo żmudzkie”. Opisał ks. b. Maciej Wołoncewski. Ze żmudzkiego na język polski przełożył i niektóre przepisy historyczne dodał M. Hryszkiewicz. Z przedmową Stanisława Smolki. Kraków. Gebethner i S-ka. 1898 Str. 158. Odpis litewski z tego dzieła wraz z przekładem polskim i niektórymi szczegółami, dotyczącymi życia ks. J. Pabrzeża otrzymałem od jego krewniaka p. Franciszka Pabrzeża, mieszkającego w Kretyndze. Za pośrednictwem proboszcza Dorpackiego ś. p. J. Żyskara otrzymałem z Petersburga i odpis polskiego tekstu dzięki uprzejmości ks. inspektora Franc. Buczysa, za co wszystkim wymienionym osobom składam serdeczne podziękowanie.

³⁾ W dziele ks. bisk. M. Wołoncewskiego wymieniono datę 15 stycznia, lecz na krzyżu kamiennym na cmentarzu w Kretyndze wyryto: „15.X.1771”. Ostatnią datę można uważać za dokładniejszą, gdyż w klasztorze w Kretyndze, prawdopodobnie, była metryka ks. J. Pabrzeża.

Czas jego nauki, zarówno średniej, jak i wyższej był to okres smutny dla ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, lecz rozjaśniony promieniami światła, jakie starała się przelać wszędzie Komisja Edukacji Narodowej, która uczyniła przełom stanowiący w wychowaniu młodego pokolenia i umiała zasiać w sercu jednego z uczniów ziarno wiedzy prawdziwej wraz z zamiłowaniem do studjów naukowych. Akademia Wileńska zreformowana przez Poczobuta, została wówczas postawiona na stopę europejską, a zwłaszcza w naukach ścisłych stanęła na gruncie wiedzy nowożytnej, odcinając się odrazu od scholastyizmu średniowiecznego i strzegąc się, jak można najbardziej jałowej spekulacji, na której dawniej według słów H. Kołłątaja „mózg wycieńczano i więcej czasu trawiono, aniżeli na potrzebnej praktyce“.

Stamtąd wyniósł Jerzy Pabreż zamiłowanie do wiedzy i pociąg do badań roślinności ukochanego zakątka kraju.

Nie brak było do tego podnieć ze względu na szereg podręczników polskich, jakie w czasie lat szkolnych i uniwersyteckich J. Pabreża zostały ogłoszone drukiem. Oryginalne podręczniki botaniki napisane przez ks. K. Kluka, stojące na poziomie ówczesnej wiedzy były niemałym ułatwieniem dla każdego kto chciał poznawać świat roślinny: czy to było to trzynomowe popularne dzieło o roślinach pożytecznych I wyd. 1777 — 1779, czy świetnie napisana „Botanika dla szkół narodowych (1785) czy wreszcie Dykcjonarz roślinny (1786—88) pierwsze opracowanie polskiej flory.

Wślad za temi dziełami wyszły flory i Litwy: J. E. Giliberta (Flora Lithuanica inchoata 1781, Exercitia phytologica 1782) oraz ks. Stanisława Bonifacego Jundziłła (w r. 1791), które w młodym studencie mogły wzbudzić chęć naśladownictwa.

Czując powołanie do stanu duchownego, po powrocie z Akademii Wileńskiej na Żmudź Jerzy Pabreż wstępuje do seminarjum w Worniach i po dwu latach pobytu tam (w r. 1796) otrzymuje święcenia kapłańskie.

W roku 1812 zostaje on altarystą w Korcianach, gdzie przebywa cztery lata. W roku zaś 1816 wstępuje jako O. Ambroży do zakonu O. O. Bernardynów w Kretyndze, zawarowawszy sobie, aby zwierzchność zakonna całe życie nigdzie go nie przenosiła.

Gdzie przebywał ksiądz Pabreż w ciągu lat 16 od

ukończenia seminarjum do przeniesienia się do Korcian, czy w Worniach, gdzie był wówczas konsystorz i siedziba biskupa, czy w charakterze wikariusza na różnych parafjach, o tem jego biograf bisk. Wołoncewski nic nie mówi. Nie mając żadnych dat, możemy jednak na zasadzie zachowanego zielnika przypuszczać, że przebywał on dłuższy czas w Żagorach w pow. Szawelskim na granicy Kurlandyi i w Gorzdech na granicy pruskiej na południe od Kretyngi, gdyż poza Kretyngą i Korcianami, z tych dwóch punktów i okolicznych terenów zielnik posiada najwięcej roślin z podaniem najdokładniejszych stanowisk. W Kretyndze ks. J. Pabreż przebywał aż do śmierci (w r. 1849) dożywszy sędziwego wieku (78 lat) i na tamtejszym cmentarzu został pochowany. Na grobie wznosi się prosty krzyż kamienny z napisem wrytym na czterech ramionach „Ambrosius Pabreż 15.X.1771—30.X.1849”.

Sądząc ze zbiorów i rękopisów, jakie pozostawił, widać, że był to człowiek oddany całkowicie bezinteresownej pracy naukowej, nieubiegający się o dobra doczesne, jakie łatwo mógłby uzyskać, gdyby zamiast osiąść w klasztorze, postarał się o jakieś tuste probostwo. Rzeczywiście, w klasztorze Kretyngowskim ks. Pabreż mógł najlepiej zużytkować swą wiedzę i zamilowanie do pracy naukowej, gdyż oprócz zwykłych obowiązków kapłana mógł tutaj 1) uczyć innych w szkole, do której okoliczna szlachta oddawała swe dzieci¹⁾; 2) mógł zużytkować swą wiedzę medyczną, lecząc ludzi, jak mówi o tem nie tylko tradycja ludności miejscowej, poczytując go niemal za cudotwórcę, lecz i luźne kartki znalezione przeze mnie w zielniku, z pisaniami *lege artis* ręką zmarłego zakonnika historjami chorób w szpitalu miejscowym i wreszcie 3) korzystając z obszernej biblioteki klasztornej i z cisy życia zakonnego, ksiądz Pabreż mógł przelewać swe myśli na papier i pisać dzieła w nadziei, że ktoś, może po jego śmierci z owoców jego pracy skorzysta i drukiem ogłosi.

Że ks. Pabreż miał licznych uczniów w szkole, w której wykładał, świadczą o tem etykiety użyte do zielnika. Są to przeważnie wypracowania uczniowskie lub też świadectwa z od-

¹⁾ „Szkółka ta parafjalna“, jak pisze Michał Gadom „w roku 1802 z rozporządzenia wyższej szkolnej zwierzchności, oddaną została zupełnie pod dozór O. O. Bernardynów, którzy przeznaczali do niej swoich zakonników na nauczycieli i utrzymali ją aż do roku 1836“.

bytej spowiedzi, a że były one pisane tylko na jednej stronie, miał więc żmudzki florysta, zwłaszcza wobec częstych spowiedzi, jakie obowiązywały w szkołach ówczesnych, duży zapas papieru, z którego nie omieszkiał zrobić użytek do etykietek zielnikowych.

Zwracając uwagę na stronę odwrotną tych kartek, mamy poniekąd przed sobą obraz tego, czego uczyły szkoły ówczesne. Są tu wielkie litery alfabetu i pierwsze liczby, stawiane przez początkujących dla wprawy w sztuce pisania, ćwiczenia z języka polskiego i z łaciny uczniów mniej lub więcej zaawansowanych, zadania matematyczne a czasem i ćwiczenia z języka rosyjskiego; na kartkach tych spotykamy częstokroć podpisy, gdzie przewijają się liczne nazwiska uczniów, przeważnie rodzin szlacheckich, do dziś dnia w zachodniej części Żmudzi osiadłych¹⁾.

Podziwiać można benedyktyńską pracowitość ks. Pabrzeża w pisaniu rzeczy, na których wydanie w owe czasy nie mógł on nawet liczyć. Biograf jego ks. Wołoncewski (w litewskim wydaniu) wlicza 7 rękopisów po kilkaset stron każdy dzieł treści religijnej, zawierających w języku litewskim nauki duchowne, kazania, katechizacje, mowy żałobne i t. p. Świadczą one, że ks. Pabrzeż obowiązki kapłańskie spełniał gorliwie, a chcąc mieć wpływ na lud, przemawiał do parafjan Żmudzinów w ich własnym języku.

Również obfity²⁾ jest dział rękopisów treści botanicznej, z których kilka mogłem bliżej poznać podczas swego pobytu w klasztorze w Kretyndze.

Zamiłowanie do botaniki miało u tego badacza podkład praktyczny, jak to widzimy u wielu wybitnych botaników XVIII wieku. Największy z nich K. Linneusz studjował wprzód medycynę, zanim mógł oddać się czystej wiedzy botanicznej. Ks. Pabrzeż, otrzymawszy w Wilnie wykształcenie medyczne, przede wszystkim leczył, a znając skutki różnych ziół, starał się udo-

¹⁾ Np. Feliks Klimaszewski, Jan Bawryński, Jan Underowicz, Maksym Zubrewicz (1820), Jan Butkiewicz (1832), Radzewicz, Stefanowicz, Leon Moncewicz, Nikodem Strapowicz, Pawlikowski, Wincenty Janoski, Rekaszewicz (1820), Dargiewicz (1832), Januszewicz, Adolf Hryniewicz, Jan Piotrkowski (1833), Aleksandrowicz, Joachim Moncewicz (1837), Dominik Rowdonowicz, Tadeusz Szyszkowski, Józef Narmont, Jan Jacewicz, Maszton Kondrat.

²⁾ Ks. b. Wołoncewski wlicza 7 tytułów w językach: polskim (2), łacińskim (1) i litewskim (4).

stępnąć te leki ludowi; w tym celu, prawdopodobnie, zaczął badać florę Żmudzi, żeby poznać dokładnie rośliny z najbliższego otoczenia, badać ich skutki i mieć pod ręką tanie i łatwe środki lecznicze.

Nic więc dziwnego, że ks. Pabreż zwrócił uwagę specjalną na przestarzałe już wówczas dzieło krakowskiego uczonego t. zw. „Zielnik“ Szymona Syreńskiego (Syreniusza) (wyd. w 1613 r.), gdyż tam nie tylko znalazł opisy w języku polskim mnóstwa roślin mających zastosowanie w medycynie opatrzone rysunkami, lecz i tysiące recept z dokładnymi wskazówkami, jak różne zioła stosować w chorobach. Dlatego też studjuje i przerabia tę książkę do użytku własnego pisząc duże dzieło p. t. „Skutki lekarskie niektórych roślin w różnych chorobach, wyjęte z Szymona Syreniusza doktora Akad. Krak. przez księdza Jerzego Pabreża, altarystę korciańskiego. Roku 1814 w Korcianach“ (4-o str. 133). Przeglądając ten rękopis w bibliotece klasztornej w Kretyndze i zauważywszy napis tom II, przypuszczałem, że tom I zaginął, tymczasem ze wstępu autora okazuje się, że przeróbki tego rodzaju były w owe czasy w modzie, gdyż ks. Pabreż miał już poprzednika w osobie p. Ignacego Hryniewicza „ekonoma Widuklewskiego“, który pozostawił mu w manuskrypcie tom I wymienionego dzieła.

Przerabiając nomenklaturę starych zielnikarzy na bardziej nowożytną Linneuszowską, układa on gwoźli szybkiego orjentowania się specjalny słownik systematyczny „Nomenclator Botanicus seu comparatio veteris Botanicae ad nomina Botanicae systematicae“ (folio str. 36).

Lecz największą pracą życia ks. J. Pabreża było zebranie, oznaczenie i ułożenie według systemu Linneusza zielnika flory żmudzkiej, a wraz z nim opracowanie słownika nazw botanicznych w języku żmudzkim.

Liczne rękopisy, jedne wykończone, inne w formie luźnych notatek, świadczą o ciągłej pracy zbierania nazw ludowych i stwarzania mianownictwa naukowego w języku żmudzkim, dotyczące zarówno nazw rodzajów, jak i gatunków, zarówno flory żmudzkiej, jak i roślin lekarskich i pożytecznych.

Praca ta nie poszła na marne, lecz została później wyzyskana przez P. Matulionisa, który w r. 1904 (w Wilnie) wydał „Słownik botaniczny litewsko-russko-polski“. Ciekawym ko-

mentarzem do tej pracy jest niewielki, na czysto przepisany, oprawny w skórę przechowywany w. Kretyndze rękopis polski ks. Pabreża. „Uwagi dotyczące się ułożenia doskonałej flory żmudzkiej“.

Nie są to uwagi o florze, jak my to pojmujemy, lecz raczej rzecz o mianownictwie botanicznem w języku żmudzki. Spotykamy tu szereg zasad ogólnych, w jaki sposób tworzyć nowe nazwy i jak stosować nazwy przez lud używane do naukowego mianownictwa botanicznego. Ks. Pabreż wskazuje np. na właściwość języka żmudzkiego, że dla oznaczenia nazw gatunkowych ziół lud stosuje przeważnie liczbę mnogą, używając zaś liczby pojedynczej, rozumie tylko część rośliny, jak ziarno, owoc lub kwiat; następnie autor zwraca uwagę, że pojęcie rodzaju jest obce ludowi, a dlatego też nie należy przenosić nazw gatunkowych na rodzajowe, lecz raczej stworzyć nowe w duchu języka, pozatem zaznacza, że jedna i ta sama roślina nosi różne nazwy w różnych miejscowościach, wówczas dla nomenklatury naukowej „doskonały florysta żmudzki“ winien wybierać najtrafniejszą ze względu na postać lub na skutki lekarskie, jakie często w samej nazwie już są oznaczone. Uwagi te są poparte szeregiem przykładów, które winny zainteresować znawców języka litewskiego.

Bogaty zielnik z niemałym znawstwem i pietyzmem gromadzony przez ks. Pabreża, miał na celu zobrazowanie całości flory Żmudzkiej. Niestety, nie wszystko dochowało się do naszych czasów, a warunki czasu wojennego rozsiały po świecie, i to, co wówczas miałem w swoim ręku. Część (głównie jednoliścienne) pozostały w Połudze i o jej losie dotąd nic pewnego dowiedzieć się nie mogę, druga część (dwuliścienne) pozostała w Odesie, jej opracowanie niekompletne obecnie podaję do wiadomości ogółu.

Nie znalazłem w zielniku tym roślin zarodnikowych, nawet paproci, zwykle uwzględnianych przez florystów. Ponieważ w układzie Linneusza, podług którego zielnik był ułożony, stanowią one ostatnią XXIV klasę, mogły więc one leżyc w osobnej paczce, która zaginęła, a, być może, ks. Pabreż, jak większość ówczesnych florystów, nie interesował się niemi. Z innych roślin brak było paczek, zawierających niektóre największe rodziny; tak wśród jednoliściennych nie było traw (*Gramineae*) i wrzecznikowatych

(*Potamogetonaceae*), wśród dwuliściennych brak było jaskrowatych (*Ranunculaceae*), krzyżowych (*Cruciferae*), wargowych (*Labiatae*) i złożonych (*Compositae*). Przyjawszy pod uwagę statystykę litewskiej flory oraz krajów przyległych, możemy skonstatować, że wymienione rośliny razem wzięte przedstawiają mniej więcej $\frac{1}{3}$ flory kwiatowej. Tak więc to, co dostało się do moich rąk, przedstawiało mniej więcej $\frac{2}{3}$ zielnika flory żmudzkiej. Fragment jaki obecnie ogłaszam jest, prawdopodobnie połową tej całości.

Zielnik ten był mocno poszczerbiony zębem czasu, zwłaszcza jedna paczka pod wpływem wilgoci i owadów posiadała okazy mocno zniszczone, lecz naogół, dzięki grubej bibule i dobremu opakowaniu, przechował się nieźle tak, że niektóre okazy kwiatów pomimo blisko stuletniego przebywania w zielniku nie straciły swej barwy naturalnej. Wielką zaletą tego zielnika było to, że niektóre gatunki są przedstawione bardzo obficie — po kilka, kilkanaście i więcej egzemplarzy w rozmaitych miejscowościach zebranych tak, że można odróżnić miejscowe odmiany i formy, które rzucają nadzwyczaj ciekawe światło na szatę roślinną każdego kraju. Oprócz roślin należących do flory żmudzkiej w zielniku swoim umieścił ks. P a b r e ż: dużo roślin hodowanych w ogrodzie klasztornym w Kretyndze: są to przeważnie zioła lekarskie, po części ozdobne, niektóre z nich przysłane z Ogrodu Botanicznego Wileńskiego. W zielniku ks. P a b r e ż a znalazłem około setki roślin przysłanych zdaleka bo aż z Syberji z Tomsku przez ks. R e m i g j u s z a A p a n a s e w i c z a. Był to również bernardyn, wydelegowany w r. 1823 do Tomsku na miejsce jezuitów, którzy, wyjednawszy dla siebie w Rzymie prawo bierzmowania, udali się w r. 1808 do Tomsku i spełniali swe obowiązki do czasu odwołania zakonu. Za rządów parafją ks. R. A p a n a s e w i c z a zbudowano w roku 1832 istniejący obecnie kościół katolicki w Tomsku¹). Będąc, widocznie, przyjacielem ks. P a b r e ż a przesyłał on żmudzkiemu floryście to, co mu mogło sprawić największą radość. Niestety, jednak ten zbiorek roślin nieumiejętną ręką zbieranych, źle zasuszonych i przechowanych bez ścisłych dań miejscowości, skąd pochodzą, żadnej naukowej wartości nie przedstawiał.

Patrz K. Prószyński. „Kościół Katolicki w Tomsku” — Tygodnik Ilustrowany. 1873 (II ser. T. XII, str. 324). Notatkę tę zawdzięczam uprzejmości dr. A. Macieszy z Płocka.

Bogaty zielnik ks. P a b r e ż a nie mógł powstać odrazu, lecz jest owocem długoletnich trudów; na etykietkach brak wprawdzie napisów, z jakiego roku rośliny pochodzą, lecz na ich odwrotnych stronach, na owych świadectwach i wypracowaniach uczniowskich od czasu do czasu można było wyczytać dokładną datę — są to przeważnie lata od roku 1820 do 1838. Prawdopodobnie, początek zielnika pochodzi jeszcze z dawniejszych czasów, np. spotykamy dużo roślin z okolic Korcian, gdzie jak wiadomo, ks. P a b r e ż przebywał od r. 1812 do 1816, a że i wówczas interesował się botaniką, świadczy dokonana w owe czasy przeróbka zielnika Syrenjusza. Okres życia w Kretyndze (od 1816 — 1849) był, prawdopodobnie, okresem ostatecznego porządkowania zbiorów, których początek, być może, sięga jeszcze czasów pobytu w Akademii Wileńskiej i znajomości z ks. S. B. Jundziłłem, którego flora wyszła już w r. 1791 i mogła wzbudzić w młodym studencie chęć naśladownictwa.

W zbiorach tych były i rośliny z innych części Litwy, przeważnie z okolic Wilna, dzięki stosunkom ks. P a b r e ż a ze swą *Alma Mater* i jej profesorami. Świadczą o tem nie tylko wyżej przytoczone wzmianki w pracach Józefa Jundziłła, lecz również spora ilość etykietek zielnika oraz notatka znaleziona przeze mnie wśród rękopisów zmarłego botanika, zawierająca „Registr roślin zasuszonych dla W. J. ks. P a b r e ż a kaznodziei przez W. J. Wolfganga, profesora uniwersytetu Wileńskiego Farmacji nadesłanych“. Spis ten zawiera 407 gatunków roślin; przy końcu znajdujemy następującą adnotację. „Takowe rośliny wszystkie umieściłem w zielniku na miejscach przyzwoitych i wszystkie prawie znajdują się opisane w manuskrypcie botanicznym przez ks. P a b r e ż a napisanym“.

Z prof. J. Wolfgangiem, widocznie, łączyła ks. P a b r e ż a bliższa zażyłość, gdyż, przeglądając w bibliotece Kretyngowskiej dzieła, które niegdyś należały do żmudzkiego badacza, dostrzegłem na kilku z nich napis „ofiarowane przez prof. J. Wolfganga“. Przejrzenie tej biblioteki podręcznej przeniosło mnie odrazu myślą w złote czasy uniwersytetu Wileńskiego, gdyż z półek głośno mówiły imiona Jana i Jędrzeja Śniadeckich, Jundziłłów, Giliberta, Gorskiego, Stroynowskiego i wielu, wielu innych. Wszystkie ważniejsze polskie podręczniki i dzieła naukowe ówczesne znalazły miejsce na owej półce, co

świadczy o doskonałym przygotowaniu ogólnoprzyrodniczym ks. Pabreża; jednocześnie w bibliotece owej znalazło się wszystko, co tylko dotyczyło flory Litwy i wydane było w owe czasy. Z dzieł botaników obcych dostrzegłem nieśmiertelne dzieła Karola Linneusza i obszerną 4-tomową florę Bluffa i Fingerhutha „Compendium florae Germanicae“ (1825—1833).

Już sam zbiór tych książek opatrzonych podpisem ks. Pabreża, świadczy, że posiadacz ich, układając zielnik, miał poważną pomoc naukową i w pracy swojej nie ograniczał się pierwszym lepszym kluczem do oznaczania roślin, jak to często czynią „volens nolens“ prowincjonalni adepci „scientiae amabilis“, którym los każe mieszkać w zapadłym kącie kraju, lecz traktował tę rzecz nadzwyczaj sumiennie, stojąc na poziomie wiedzy nowożytnej. Niektóre opisy nowych gatunków i odmian, jakie znajdowałem nieraz przy niektórych okazach roślin, nie mogły się ostać wobec ostrza krytyki, świadczą one jednak w wielu razach że ks. Pabreż zwracał pilną uwagę na zmienność różnych częstokroć drobnych cech i podkreślał wyraźnie niezgodność ze znanymi opisami gatunków w myśl słusznej Linneuszowskiej zasady: „*melius distinguere, quam confundere*“.

Głównym terenem badań florystycznych ks. Pabreża była zachodnia połać Żmudzi, głównie pow. Telszewski, po części Szawelski, zachodnia część pow. Rosieńskiego; kilka stanowisk roślin mamy i z pow. Poniewieskiego (d. Upickiego).

Z zestawienia stanowisk, jakie znajdujemy w opracowanej przeze mnie części ocalonego zielnika ks. Pabreża, otrzymamy listę następujących miejscowości: Kretynga (62 gatunki), Gorzdy (54), Połoga (39), rz. Minja (31), Żagory (30), Korciany (30), góra Diglis pod Gorzdami (13), Szatejki (9), rz. Okmiana (9), Wieżajcie (8), Łauksody w pow. Upickim (7), Szakinów (6), Poszwityń (5), Płungiany (5), Rudajcie (5), Sałanty (4), rz. Jura (4), rz. Szweta (4), Berzory (4), Żwielciany (4), Trojdzie (3), Pogromoncie (3), Narwojsze (3), Lenkimy (3), Żorany (3), Ławkożemy (3), rz. Ałanta (3), Kołtyniany (2), Bukontyszki (2), Dorbiany (2), Tabausie (2), Kunigiszki (2), Wiełajcie (2), Fryszmonty (2), Straupty (2), Kotnele (1), Płoksznie (1), Bauple (1), Olsiady (1), Skabory (1), Kumajcie (1), Szawkiany (1), Giryniki (1), Gerdowiany (1), Ostejki (1), rz. Bebrunga (1), Żejmie (1), jez. Płotelis (1), Tyrzkie (1), Ryciszki (1), Czajce (1), Szyłgale (1), Szakuny (1), Kowno (1), Grodno (1).

Jak widzimy z załączonej mapy było 5 punktów głównych badań florystycznych ks. Pabreža: 1) Kretynga, 2) leżące o kilkanaście kilometrów na południe Gorżdy, 3) na zachód Połąga, 4) na wschód Korciany i wreszcie na samej granicy Łotwy w Szawelskim powiecie dość odległe od Połagi 5) Żagory. Blisko Kretyngi leżą miejscowości: Fryszmonty (in. zwane Pryszyzmonty) i rzeczka Tęża, Trajdzie, Kurmajcie i Tabausie, nieco dalej Dorbiany, koło Korcian—Bauple i Wielajcie, na północ od Połagi—Kunigiszki i nad rzeką Szwą Ryciszki, Łaukożemy, Lenkimy i Straupy. Koło Gorzd—Gierdowiany, Wieżajcie, Rudajcie, Żwełciany, Czajce i Giryniki. Nieco dalej na wschód leżą Płungiany, Narwojsze, Bukontyszki, Żejmie, Sałanty, Szatejki, Berżory i jez. Płotelis.

Koło Żagor leży Szakinów. Najbardziej oddalonym od Kretyngi punktem (nie licząc wymienionego raz Kowna i Grodna) będzie leżący w północno-wschodniej części pow. Szawelskiego Poszwityń i w powiecie Upickim (Poniewieskim) — Łauksody.

Ani rękopisy ani zielniki ks. Pabreža nie były w swoim czasie wyzyskane dla nauki. Na zasadzie prac tego badacza próbował ks. Ambroży Kossarzewski opisać „Nowe lub mniej znane gatunki i odmiany roślin dziko rosnących na Żmudzi“¹⁾, lecz praca drukowana częściowo, w przekładzie z polskiego na rosyjski, urwana raptownie, aczkolwiek nie jest pozbawiona pewnej wartości jako zapomniany przyczynek fizjograficzny, walorów naukowych nie posiada.

Z puścizny po ks. Pabreżu wydano w Ameryce w 51 lat po jego śmierci podręcznik botaniki systematycznej po-litewsku²⁾, mamy (str. 110—166) wyliczenie roślin z nazwami po łacinie gdzie i żmudzku bez podania konkretnych stanowisk; obok roślin na Żmudzi dziko rosnących podano również i takie, które tam dziko nie rosną tak, że praca ta ma najwyżej znaczenie dla rozwoju mianownictwa botanicznego w języku litewskim (w narzęczu żmudzkiem).

Niżej podany spis należy do tych przypadkowo ocalonych

¹⁾ Nowyje ili mieniee izwjestnye widy i raznowidnosti rastienij dikorastuszczi na Żmudi — Pamiatnaja kniżka Kowenskoj gub. 1863. Str. 71—88 i 1864. Str. 33—53.

²⁾ A. Pabriežos kun. Botanika arbe Taislas auguminis. Sheňandoah Pa. 1900. Str. 1—166.

fragmentów zielnika, które mogłem opracować w Odesie. Wszystkie nazwy roślin są podane według spóczesnej nomenklatury, w nawiasie podają nazwę pod jaką umieścić tę roślinę ks. Pabreż. Treść etykietek podają dosłownie tak, jak autor je wypisał; czasem są tu podane nazwy roślin po-polsku i litewsku, czasem ich brak; to samo dotyczy i stanowisk; czasem są one podane bardzo dokładnie, czasem nie podane wcale. W tych razach można przypuszczać, że były one zbierane w okolicach Kretyngi. Wszystkie swoje krytyczne uwagi podają innym drukiem (petitem). Obok roślin na Żmudzi dziko rosnących, które oznaczyłem numerami, pomieściłem również znalezione w zielniku rośliny hodowane w ogródkach, gdyż są one w każdym razie przyczynkiem do historii roślin uprawnych, przy nich pozostawiłem ciekawe uwagi ks. Pabreża dotyczące niektórych roślin leczniczych lub użytecznych.

Uderza naszą uwagę fakt, że ks. Pabreż zwracał wielką uwagę na zmienność roślin i czasem skrupulatnie gromadził wielką ilość odmian, sumiennie notując różnice cech częstokroć drobnych i próbując tworzyć z tego nowe formy, odmiany a czasem gatunki. Na te odmiany zwróciłem specjalną uwagę i starałem się je opracować według współczesnej nomenklatury, idąc w tym kierunku głównie za florą Koch'a i „Synopsis'em“ Aschersona i Gräbnera.

SPIS ROŚLIN FLORY ŻMUDZKIEJ

zarówno dziko rosnących, jak hodowanych z zielnika ks. Jerzego Pabreża (o. Ambrożego 1771 † 1849) z klasztoru x. x. Bernardynów w Kretyndze.

ENUMERATIO PLANTARUM FLORAE SAMOGITIAE
tam sponte nascentium quam cultarum ex herbario Rever. Patris
Ambrosii (Georgii Pabreż 1771 † 1849) Ordinis S. Francisci de
observantia Conventus Kretingensis.

Skróty (Abbreviationes). fl.=flores; fr.=fructus; b. st.=bez stanowiska
=sine statione.

DICOTYLEDONES.

Betulaceae.

1. *Betula verrucosa* Ehrh. 1. (Sub *B. pubescens* W.)
Brzoza pospolita. Beržas jaunasis¹⁾. v. mysortynis. Rośnie
wszędzie w lasach nieco wilgotnych, kwitnie w kwietniu. 2. (Sub
B. carpatica). Cretyngae sub villa Pajudunie circa villicum Drungyts.

2. *Betula pubescens* Ehrh. Gorždis in versura Miniae
ex parte dextera in fine agrorum villa Kwieciany.

2 młode gałązki mocno zniszczone, typowe dla tego gatunku.

Ks. Pabreż pisze następującą uwagę. „Betulae surculus ex radice seu
stipite arboris abscissae pullulans, ob suam maximam glutinositatem, nitidita-
tem foliorum, eorumque flabelliformitatem dignus observatione, potest enim
esse vel *Betula carpatica*, vel alia aliqua”.

3. *Betula humilis* Schrank (sub *B. fruticosa* Bluff.)
Žagoris in paludosis turfosis pasuorum praedii Pabalis. Plebaniae
novožagorensis.

¹⁾ Podaję wszystkie litewskie nazwy w dosłownem brzmieniu tak jak
znalazłem na etykietach i mogłem odczytać; próba konfrontacji tych nazw ze
słownikiem *P. Matulionisa* (1906) nie dała wyników, gdyż mianownictwo to
różni się znacznie.

4. *Alnus guttina* (L.) Gärtn.
5. *Alnus incana* (L.) Willd.
6. *Corylus Avellana* L.
7. *Carpinus Betulus* L.

Fagaceae.

8. *Quercus Robur* L. (*Q. pedunculata* Ehrh).

Juglandaceae.

Juglans regia L. Culta.

Salicaceae.

9. *Populus tremula* L. fol. fl. 2 egz. Topola Osina. Tapalis Aposzy. Rośnie wszędzie w lasach, kwitnie w kwietniu. Kora żółta może być użyta zamiast drogiej chinu.
10. *Populus nigra* L. Topola Sokora 2 egz. Tapalis joudasis. Rośnie tylko przy domach około Połagi, Kretyngi i Korcian. W aptekach z pączków robią *Unguentum populeum*.
11. *Populus alba* L.
Populus balsamifera L. fol. Culta.

Urticaceae.

12. *Urtica dioica* L.
13. *Urtica urens* L.

Ulmaceae.

14. *Ulmus scabra* Mill. (*U. montana* With.). 1. (Sub. *U. campestris*) fr. 2. (Sub. *U. excelsa*) fol. Kretingae ad mansionem villici Kniustis. 2 egz.

Polygonaceae.

15. *Rumex maritimus* L. Szczaw pomorski Ruksztiny Pojaryny. Rośnie pod Połagą, przy brzegu morskim na piasku wilgotnym między łaźnią i budkami.
16. *Rumex obtusifolius* L. v. a. *agrestis* Fries. fol. et fruct. mat.
17. *Rumex obtusifolius* × *crispus* (sub *R. cristatus*). Gorzdis sub aula ad ripas fluvii Miniae.

Gryniewiczcki Tentament flora Lituanici

18. *Rumex conglomeratus* Murr. α *vulgaris* Wallr.
(sub *R. silvestris* Spreng. Bluff.) flores.
19. *Rumex sanguineus* L. α *genuinus* Krch. (sub *R. Nemolapathum* var. β *sanguineus* Comp. Fl. Germ.). Kołtynianis sub aula Leonardpol.
20. *Rumex crispus* L. flores.
21. *Rumex hydrolapathum* Huds. fol. fruct.
R. h. for. *latifolius* Zapał. Kretingae, in rivo Tenža fol. fr.
22. *Rumex aquaticus* L. fl. 1. Žagoris, in prato circa rivulum Plebaniae Noważyagoensis. 2. Žagoris in Plebania noważyagorensi ad fossulam prati paludos. fl. fr. imm. 3. Korcianis circa rivulos in pratis. 4. Pogromontis circa aulam Ryngie, ad fontes. fl. et fruct. 5. Polongae in rivo sub stare miasto circa villicum Abdamis.
23. *Rumex aquaticus* $\times$ *confertus* fol. fl. fr. (sub *R. cristatus* Bluff.). In Samogitia circa Kretingam, flor. Jun. Jul.
24. *Rumex aquaticus* $\times$ *hydrolapathum*. *R. maximus* Schreb. (sub *R. maximus* Schreb.) fol. et fr. mat.
Rumex scutatus L. v. *typicus* Beck. *hippocrepidus* Beck.
In Volynia et Podolia.
- Wątpliwą jest rzeczą, czy ta roślina rośnie na Wołyniu i Połolu. Prawdopodobnie zasuszone okazy pochodzą z rośliny hodowanej, gdyż zasięg naturalny obejmuje południe Europy — krainy Śródziemnomorskie oraz Alpy. Na ziemiach polskich dotąd znaleziony tylko w Tatrach (Zapał). W Niemczech i Czechach w wielu miejscach uprawiany na jarzynę dziczeje; częstokroć pokrywa stare ruiny.
25. *Rumex Acetosa* L. var. *fissus* Koch. (= *R. Acet.* d. *hastiformis* Zapał. f. *bifidus* Zapał.) Prope Vilnam 1828.
2. R. A. a. *pratensis* Wallr. f. *longifolius* Zapał. (sub var. β . *intermedius* DC.). Korcianis in pratis ad ripas Alantae. 3. R. A. a. *pratensis*. 4. R. A. L. a. *pratensis* Wallr. f. *ovalifolius* Wimm et Grab.
26. *Rumex Acetosella* L. a. *vulgaris* Koch. f. *integrifolius* Wallr. (sub *R. Acetosella* Bluff. var. *intergrifolia* Pabreż). Žagoris ultra praedium Poabalec in parte orientali inter pineta. 2. R. A. a. *vulgaris* Koch. f. *repens* DC. (sub var. β . *minor*). 3. R. A. L. b. *tenuifolius* Wallr. (sub v. *filiformis* Pabreż). Žagoris in pinetis. 4 2 okazy poprzedniej odmiany sub var. „Caule rubro, foliis linearibus, hastis linearibus, digitatis“. Žagoris

Kretingos
KRAŠTOTYROS MUZIEJUS.

2

Lietuvos TSR
VALSTYBINĖ
BIBLIOTEKA

613448

Pb. Nr. 53

in arvis collinis. 5. R. A. L. var. a. **vulgaris** Koch. f. **lanceolatus** Wallr. 6. R. A. L. var. a. **vulgaris** Koch. f. **elatior** Zapal. (sub var. a. *major*). 7. R. A. L. var. a. **vulgaris** Koch. f. **gracilis** Meisn.

Rheum Rhaponticum L. Rabarbar Rapontyk. Rabarbars Rapontyks. Roślina z Wilna przystana. Skutki znajdują się opisane w Dykcyonarzy Medyko-Chirurgicznym pod Rapontyk. Korzenie słabsze posiadają skutki w lekarstwach od Rabarbaru prawdziwego; tychże korzeni do farbowania używają.

27. *Polygonum Bistorta* L. A. **latifolium** Asch. et Gräbn. z **puberulum** Beck. Rdest węzownik. Ruktis Wieżownikis. Rośnie na łąkach wilgotnych, widziałem obficie za Kotnelami ku Sałantom. Korzenie tej rośliny mają moc ściągającą i gojącą. Powiadają też, iż korzeń przyłożony do miejsca ukąszenia gadziny, wraz leczy.

Polygonum Bistorta L. A. **latifolium** Asch. et Gräbn. f. **macrophyllum**. Zapal. E Lithuania. 1828.

28. *Polygonum amphibium* L. var. **aquaticum**. Leyss. 1) Crescit fluviis, fossis, stagnis, inventa in fluvio Jura, floret Junio, Julio. 2. Połaga. 3. P. a. var. **terrestre** Leyss. Szateycis utra Polyandrium ad ripas rivi Błędziawa.

29. *Polygonum lapathifolium* L. subsp. **punctatum** (Gremli) Schuster. a. var. **genuinum** Schuster. 2 egz. 2 P. 1. 1. subsp. **verum** Schuster var. e **nodosum** (Pers.) Schuster. Kretinga in horto Claustri trans officinam (sub. *P. lap.* var. γ **acutifoljum**). 3. P. 1. subsp. **verum** Schuster. var. **tomentosum** (Schränk) Schuster. Znalazłem przy kałuzie Tabausiowskiej na łąkach ciągnących się od Troydziów na zachód ku Okmianie. 4. P. 1. subsp. **verum** Schuster. var. **normale** Schuster. (sub *P. Persicaria* var. **viridiflora**). 5 P. 1. subsp. **verum** Schuster var. **incanum** (F. W. Schmidt) Koch (sub *P. Persicaria* var. **viridiflora**).

30. *Polygonum lapathifolium* L. subsp. **verum incanum** $\times$ *P. hydropiper*. (Sub. *P. lapathif.* var. a. **acutifolium** Bluff.) Caulibus atro-purpureo punctatis. Foliis margine scabris. In parochia Poszwitnensi in villa Bardyszki intra fossas viarias.

31. *Polygonum Persicaria* L. var. **tomentellum** Beckh. (var. **incanum** Gren. et Godr.) (sub var. + **dubio**—*Persicaria*).

1. Vegetat Polongae. In hac planta invenitur alia minima plantula, quae est examinanda. Być może była to odmiana żyworodna, jednak na zachowanym okazie nie można było tego zauważyć. 2. *P. P. var. rudemale* Meisn (sub. var. *pusilla*). Polongae ad littora maris. 3. *P. P. var. angustifolium* Beckh. 2 egz.

32. *Polygonum Hydropiper* L. Rdest pieprzny. Ruktis kartesis. Rośnie bardzo obficie na Żmudzi przy ruczajach i kałużach. 2. *P. H. L. f. densiflorum* A. Br. (sub var. β *densiflorum*). Crescit ubique ad ripas aquarum et in paludosis.

33. *Polygonum minus* Huds. (sub *P. minus* var. γ *elongatum* Bluff). 1. Kretingae circa hortos Conventus. 2. (sub var. *foliis basi attenuatis*). Circa Claustrum Kretingensem. 3. (sub var. β *albidum* Bluff.) Kretingae ad hortos Conventus. 4. (sub var. α *rubellum* Bluff.) Kretingae ad finem stagni Conventus circa hortos. 5. (sub *P. Braunii*). Flores albi. Planta sine acrimonia. Crescit circa rivum Tenża; floret Augusto. 6. (sub *P. Braunii*). Szateycis.

34. *Polygonum aviculare* L. Rdest ptasi: Ruktis pąk-sztynis. Rośnie wszędzie po dziedzińcach, polach i ogrodach. Ziarnami tej rośliny drób się karmi, a liście świniom są ulubione. Z teje rośliny farbę robią zieloną. 1. (var. γ *macrophylla*). *P. aquale* Lind. 2. *Polygonum littorale* Link. = *P. heterophyllum* Lind. var. *littorale* Link. Polongae ad littora maris. 3. (β *repens*) = *P. heterophyllum* Lind. var. *caespitosum* Lind. 4. *P. heterophyllum* Lind. var. *angustissimum* Meisn. 5. *P. heterophyllum* Lind. var. *angustissimum* Meisn.

35. *Polygonum Convolvulus* L. (var. *foliis atro-purpureo-marginatis*). 1. Poszwitinis in colle ad villam. Idąc drogą z Poszwitni do Łauksod i o ćwierć mili od Łauksod. 2 i 3 bez stan.

36. *Polygonum dumetorum* L. Rdest Wilec. In horto Claustri Kretingensis circa arbores fructiferas.

Fagopyrum esculentum Mönch. (sub *Polygonum Fagopyrum*). Rdest Gryka. Ruktis Gryks. Zasiewa się na polach. Dla wielkich swych użytków w ekonomice wszędzie się obficie zasiewa. 2 egz.

Fagopyrum esculentum $\times$ *tataricum*? Hanc plantam sponte

crescentem inveni in vertice montis, parochia Gorzdensis non procul flumine Minia, inter frutices, unde vero ibi venit, nescio.

Okaz bardzo zbliżony do *Fagopyrum tataricum* Gärtn. Łodyga zielona, liście szerokie, kwiatostan rzadki, kwiaty barwy zielonkawej, lecz owoce z ostremi kantami bez występów na kantach.

Euphorbiaceae.

37. *Mercurialis perennis* L. Szczyr trwałe. Merkuryje mintącioji. Rośnie na pagórkach cienistych, mianowicie około rzek, kwitnie w maju.

38. *Euphorbia helioscopia* L. (sub *Sedum telephium* var. *spatulaefolium* Pab rez). b. st.

Ricinus communis L. 2 liście.

Chenopodiaceae.

Beta vulgaris L. *α. esculenta* Salisb. fl. (sub *B. v.* Sprengel). 1 ok. bez st.

Chenopodium ambrosioides L. *A. genuinum* Asch. et Gräb. Mączyniec Bożybytowy. Bałada Kwepącioji. Znajduje się w Ogrodzie Kretyngowskim X. X. Bernardynów.

Chenopodium Botrys L. 1. Mączyniec Botrys. Bałada lekarstyny na innej Bałada kirmgynie. Przystana z Wilna utrzymuje się w Ogrodzie Botanicznym X. X. Bernardynów Kretyngowskich. 2. *Planta annua in australibus Rossiae, ad Wolgam et Ural.*

39. *Chenopodium polyspermum* L. var. *cymosum* Chev. (sub *Ch. polyspermum*). Mączyniec wielozarnowy. Bałada daugielgrudy. Rośnie w ogrodach i na polach.

40. *Chenopodium urbicum* L. *B. rhombifolium* Moq. fl. fr. 1. (sub *Ch. urbicum* Sprengel). 2. (sub *Ch. murale* Comp. Fl. G.). Bez st.

41. *Chenopodium album* L. subsp. *ealbum* Ludwig. I. *spicatum* Koch. 1. var. *praeacutum* Beck. (sub *Ch. rubrum* Bluff.). Polongae circa Birutam. 2. f. *attenuata* mihi caulis 20—25 cm. longus, simplex foliis parvis 20—25 mm. longis 8—12 mm. latis (sub *Ch. glaucum* X. Jundziłł). II. *viride* Wahl. 3. v. *genuinum* Beck. fr. *pedunculare* Moq. (sub *Ch. aristatum* Sprengel Link.). Korcianis ultra Miniam ad vias inter

segetes. 4. 2 ok. (sub *Ch. ficifolium* Com. Fl. Ger. — *Ch. viride* L.) bez st. 5. v. *genuinum* Beck. f. *integrum* Beck. (sub *Ch. viride*) bez st. 6. v. *rhombeum* Peterm. (sub *Ch. ficifolium*) bez stan. 7. *Ch. a.* Subsp. *pseudopulifolium* J. B. Scholtz. var. *suecicum* Murr. f. *nana* mihi caulis 13, 14 et 17,5 cm. altus simplex foliis subintegris. (Sub *Ch. polyspermum* var. *pumilum*). Gorzdis in arenosis circa Minjam. 8. Subsp. *concatenatum* Thuill. var. *striatiforme* Murr. (sub *Ch. album*) bez stan.

42. *Chenopodium glaucum* L. var. *a. typicum* Beck. f. *humile* Zapal. Prope Vilnam. 7.V.1828.

43. *Chenopodium rubrum* L. v. *vulgare* Wallr. (Sub *Ch. rubrum*). Płoksni in Parochia Sałantensi. *Ch. r.* v. *blitoides* Wallr. 1. (Sub *Ch. album* var. *a.* Comp. Fl. G.). In horto Conventus Kretingensis. 2. (Sub *Ch. album* D. Jos. Jundził) bez stan.

Widocznie zostały poplątane etykietki, gdyż na jednym arkuszu leżały 2 okazy: jeden *Ch. album*, drugi zaś *Ch. rubrum*, etykietka zaś z nazwiskiem J. Jundziłła („*Ch. album* D. Jos. Jundz.”) przyczepiona do tego ostatniego okazu.

Chenopodium bonus Henricus L. Mączyniec strzałkowy. Bałada dyd-łapy. Rośnie w ogrodzie XX. Bernardynów Kretyngowskich. W medycynie rany goi i bardzo oczyszcza.

44. *Salsola kali* L. var. *vulgaris* Koch. Polongae ad arida litora maris.

Amarantaceae.

Amarantus hybridus L. subsp. *hypochondriacus* Thellung var. *chlorostachys* Thell. f. *genuinus* Thell. (Sub *Am. strictus* Sprengel Willd). 2 okazy kiści kwiatowych bez st.

Amarantus caudatus L. 2 ok. bez stan.

Amarantus retroflexus L. var. *genuinus* Thellung. 2 okazy, opis po-łacinie. Patria Germania. ☉ Floret Aug. Sept. bez stan.

Amarantus tricolor L. B. *melancholicus* Thellung 2 ok. (Sub *Am. tricolor* Sprengel et *Am. tr.* var. *bicolor*)

Okazy jednakowe, bez stanowisk; na zasuszonych wypelzły barwy i przez to trudno sądzić do jakiej odmiany należą.

Amarantus viridis L. fl. fr. bez st. (Sub. *A. Blitum* Sprengel).

Celosia cristata L. Kłta grzebieniasta. Kytka skianteryny. Roślina zagraniczna, letnia, gruntowa, pochodząca z Azji. Utrzymuje się w ogrodach zabawnych.

Nyctaginaceae.

Mirabilis Jalapa L. Dziwaczek Jalapa. Pyłw-sókiestrem pżyżdżis. Roślina cudzoziemska sprowadzona z Ogrodu Botanicznego Wileńskiego utrzymuje się w Ogrodzie Botanicznym Klasztoru Kretyngowskiego. Korzeń ma skutki laxujące.

Okaz zielnikowy zaginął, zamiast niego leży przypadkowo w zielniku kawałek gałązki kaliny *Viburnum Opulus* L.

Mirabilis longiflora L. Dziwaczek długokwiatowy. Pyłw-sókiestrem pżyżdżis. Rośnie w Ameryce. Do Kretyngowskiego Ogrodu sprowadzony z Wileńskiego Ogrodu Botanicznego. Korzeń laxujące ma skutki.

Neea oppositifolia Ruiz. et Pav. kwiatek i mała gałązka. De frigidario aulae Wieżaycensis.

Phytolaccaceae.

Phytolacca americana L. (Sub *Ph. decandra*). Alkiermesdziesięciopęcikowy czyli Alkiermes farbierski. Młode odrośla w Ameryce na jarzynę zażywane bywają. Jagody pełne fioletowego soku do farbowania podłych win niekiedy służą. Zielem farbować można czerwono. Ta roślina rośnie w Ameryce południowej.

Następnie idzie obszerny opis rośliny połączenie i w końcu uwaga „Floret Julio. Octobr. Patria America borealis Virginia. Apud nos hiemans in horto, sed oblecta”.

Aizoaceae.

Mesembrianthemum conspicuum Sprengel, bez stan.

Portulacaceae.

Portulaca oleracea L. Kurza noga ogrodowa. Roślina zagraniczna zyskana z Wilna znajduje się w Botanicznym Ogrodzie Kretyngowskim XX. Bernard. W lekarstwach ma skutki orzeźwiający i chłodzący. Sok wyciśnięty zażywa się w płwaniu krwią, w szkorbutcie, w różnych przypadkach krwi płynienia, w karmieniu, w przywarach kanału moczowego, na robaki. Zażywa się także do przypraw kuchennych. Miejscami liście zażywają się do sałaty.

Caryophyllaceae.

Dianthus Armeria L. 1. Goździk dziki. Opis tej rośliny znajduje się w opisanii Roślin X. Jundziłła, wyjąwszy, iż opuszczono

włosistość prętów i liści. U nas dziko rosnącej nie widziałem; mamy w Ogrodzie XX. Bernardynów Krytyng. przyslaną z Wileńskiego Botanicznego Ogródu. 2. Opis łaciński. *Planta ex Vilenensi Botanico horto, hiemans in horto.*

Dianthus Seguierii Vill. a. subsp. *eu-Seguierii* Hegi. (Sub *D. pratensis* Sprengel). Petalis dentatis, superne pubescentibus, rubris, palidius dense maculatis, subbarbatis, ad unguem puniceo variegatis de Horto Kretyngensi.

Dianthus Seguierii Vill. b. *silvaticus* (Hoppe) Koch. (Sub *D. montanus*). Goździk górny. Krótki opis po-polsku. Roślina zyskana z Wileńskiego Botanicznego Ogródu, jest w Ogrodzie XX. Bernardynów Kretyng.

Dianthus sinensis L. (Sub *D. chinensis*). Gwoździk chiński. Gwoździks kinskins. Opis po polsku. Kwitnie w czerwcu i lipcu. Roślina z Ogródu Botanicznego Wileńskiego, dwuroczna.

Dianthus campestris M. B. β *genuinus* Schm. b. *scaber* Schm. (Sub *D. campestris* Sprengel Jundziłł). Dokładny opis po łacinie. Patria Podolia.

Dianthus Borbasii Vandas (*D. polymorphus* M. B. β *diutinus* Kit.) (Sub *D. Carthusianorum*). 1. Około Pińska 1821. Łuski jasno żółte. 2 ok. bez stan. (sub *D. Carthusianorum*). Łuski ciemno czerwone.

45. *Dianthus deltoides* L. 1. fl. (Sub *D. arenarius* Jundziłł var. *mili Calicibus squamisque calycinis viridibus*). 2. (Sub *D. deltoides* var. a. *foliis glabris margine ciliato-dentatis, floribus carnis*). Flor. Jun. Jul. Gorzdis in arvis villae Kwieciany non procul a collibus fluvii Miniae. 3. 2 inne okazy bez stanowisk. 4. (Sub *Silene Armeria*). Rośnie dziko na dziedzińcu dworu Wieżajskiego.

Malutki okaz.

D. deltoides L. var. *glaucus* (L.) Ser. (Sub *Dianthus glaucus*. *D. caesi* Sprengel), *Planta haec pertinet ad Dianthum arenarium*. Roślina zyskana z Wileńskiego Ogródu Botanicznego znajduje się w Kretyndze u XX. Bernardynów. Kwitnie w Czerwcu i Lipcu.

Ks. Pabreż powiada, że okaz ten jest zbliżony do *D. arenarius*. Uwaga jest słuszna, jeżeli przyjmiemy za ostatni gatunek okaz, jaki autor posiadał, gdyż pod nazwą *D. ar.* znajduje się typowy *D. deltoides*. Obszerny opis posiadanej rośliny, jak i dobrze zachowane okazy nie przedstawiają jednak wątpliwości, do jakiego gatunku zaliczyć dany okaz.

Dianthus Caryophyllus L. var. *hortensis*. (Sub *D. superbus*).

Rośnie w lasach około Szczuczyna. Kwitnie w Lipcu i Sierpniu.

Okazy tylko z kwiatami obciętemi krótko (10 — 15 cm. od wierzchołka, niczem nie przypominają *D. superbus*, jest to gatunek najczęściej hodowany w ogrodach pochodzący z południowej Europy i, ma się rozumieć, koło Szczuczyna dziko nie rośnie.

Dianthus plumarius L. (Sub *D. pl. a chlorophyllus* Nob.)

Prope Vilnam. 1828.

Dianthus serotinus Waldst. et Kit. (Sub. *D. arenarius*).

Gwoździk piaskowy. Gwozdyks smyltynis vel Kasztowats smyltynis. Około Kretynki dziko nie rośnie. Przystany z Nieświeża znajduje się w Ogrodzie Botanicznym XX. Bernardynów Kretyngowskich.

46. *Gypsophila muralis* L. 1. Rośnie około Korcian na gruntach ornych. Kwitnie w Czerwcu. 2. bez st.

47. *Gypsophila fastigiata* L. Okaz bez stan.

48. *Saponaria officinalis* L. 1. f. *hirsuta* Wierzb. Circa flumen Minja. 2. f. *glaberrima* Ser. bez stan. 3. f. *flore pleno*. De herbario J. R. D. Canonici Januskiewicz.

49. *Cucubalus baccifer* L. fl. fr. 1. Pogromontis in sylvis montosis sub aula Ryngie ad flumen Jura, trans Braxatorium, circa fornacem calcariam 2 e. bez stan.

Lychnis chalconica L. Firletka Płomieńczyk. Gosztauts raudonosis. Znajduje umyślnie utrzymywany w ogrodach.

50. *Lychnis Flos cuculi* L. Firletka kukułka. 1. Prausita łąkyny. Rośnie wszędzie na łąkach wilgotnych. 2. bez stan. 3. f. *flore albo* bez stan. 4. (Sub *Lychnis flos Jovis* Bluff.) Żagoris in radicibus collis Kościuszcensis ad partem australem. Floret Jun. Jul. Okaz patologiczny zaledwie 20 cm. wysoki o kwiatostanie skróconym, w postaci jakby główki, kwiatki skupione, drobne, kielichy zaledwie do 5 mm. długości, korona również mała, lecz wszystkie cechy budowy kwiatu. charakterystyczne dla *L. flos cuculi*.

L. flos Jovis jest gatunkiem rosnącym na południowych zboczach Alp, w ogrodach nie uprawianym, trudno więc było go oczekiwać w dzikim lub zdziczałym stanie na Żmudzi.

Lychnis Coronaria L. 1. (Sub *L. Cor. et Agrostemma Coronaria*), Kòukòlis darzynis. 2. f. *albida*. Corolla purpurascenti albida, limite albo.

51. *Viscaria vulgaris* Roehling. (Sub *Lychnis viscaria* Comp. Fl. Germ.). 2 okazy bez stan.

52. *Melandryum rubrum* Garcke. (*M. silvestre* Röhl.). 1. (Sub *Lychnis silvestris* = *Lychnis dioica flore rubro*). Firletka oddzielno-płciowa czerwona. Prausita myszkyny raudonzyidy. Bez stan. 2. (Sub *L. sylvestris* — *diurna* Sib.) fl. bez stan.

53. *Melandryum album* (Miller) Garcke (*M. pratense* Röhl.). 1. (Sub *Lychnis dioica* L. et *L. vespertina* Sib.) bez stan.

54. *Silene venosa* (Gilib.) Asch. = (*S. inflata* Sm.). 1. (Sub *S. rupestris* Comp. Fl. Germ.). Foliorum margines per lentum albo marginati. In agris Conventus Cretingensis. 2. (Sub *S. nutans*) fl. fr. 3. (Sub *S. chlorantha* Comp. Fl. Germ. = *Cucubalus hermaphroditus* X. Jundziłł) fl. fr. 4. (Sub *S. inflata* Spr.). 5. (Sub *Cucubalus Behen* L. (*S. inflata*) fl. fr. Gorzdis circa montem Diglis. 6. (Sub *S. inflata* Comp. Fl. G. = *Cucubalus Behen* Willd). 7. (Sub *Cucubalus Behen* Willd = *Silene inflata* var γ). In agris claustris Kretingensis.

Silene Gallica L. var. *quinquevulnera* (L.) Mert. et Koch. (sub *S. quinquevulnera*) fl. fr. Lepnica pięciu ran. Lypis Raudonzyidis. Zagraniczna, zyskana z Ogródu Botanicznego Wileńskiego. 2. (Sub *S. quinquevulnera* Bluff.) f. fr. 3. Obszerny opis. „Zaprowadza się z posiania ziarna w Ogródku. Dostała się do Kretynki z Wileńskiego Botanicznego Ogródu. Kwiat nie osobliwy. Użytek niewiadomy. Utrzymuje się dla rzadkości“. 4. (Sub *quinquevulnera* Sprengel). 2 okazy z obszernym opisem. Jakkolwiek umieszczone przez Ks. Pabrzeżę pod jedną nazwą znacznie różnią się od poprzednich okazów. Łodygi bardzo cienkie wydłużone, nie rozgałęzione o niezwykle długich szypułkach kwiatowych, płatki korony o końcach wciętych, różowe według ks. P. działki kielicha jak i cała roślina gładkie nieowłosione. Roślina z Wileńsk. Ogródu Bot. nadestana znajduje się z posianego nasienia w Ogródku XX Bernard. w Kretyndze.

Silene cretica L. (Sub *S. quinquevulnera* Spreng).

2 okazy z obszernym opisem. Razem z *Silene gallica* L. przystana. z Wilna.

Silene armeria L. 1. fl. fr. Lepnica kupkowa. Nakt-żidis kickinis. Roślina zagraniczna znajduje się w Kretyngowskim Ogródku Księży Bernardynów. 2. ok. bez napisów.

55. *Silene lithuanica* Zap. (sub *S. armeria* L.). Planta peregrina. Znalazłem dziko rosnącą na dziedzińcu Wieżayckiego dworu. 3 małe okazy 13, 16 i 17 cm. wysokie o łodydze prostej nie rozgałęzionej.

56. *Silene nutans* L. fl. fr. Lepnica zwisła. Nakizie hnyby. Rośnie około Połagi w zaroślach. Kwitnie w Czerwcu. 2. bez stan. 3. Żagoris in arenosis subpinetis. 4. var. **samogitica** mihi. (Sub *Silene chloranta* var. β . *Silene villosa* Pabreż) *Caule* 25—28 cm. alto, *pedunculis brevibus maximum 1 cm. longis; tota planta villosissima*. Żagoris in monte Kościuszczeni. 5. fl. fr. (Sub *Sil. nemoralis* Bluff.). Żagoris in pinetis ultra praedium Poabale in parte orientali.

57. *Silene glabra* Schkuhr. (*S. infracta* Wald. et Kit.) (sub *S. nemoralis* v. alia species Comp. Fl. G.). Polongae.

58. *Silene chlorantha* Ehrh. fl. et fr. 2 okazy.

59. *Silene tatarica* (L.) Pers. fl. fr. (Sub *S. samogitica* Pabreż). 1. Roślina wzięta 27 Junii bez kwiatów. Rośnie na dzikim piasku w parafji Korciańskiej pod wioską Bauple na dróżce, krążącej około tej wioski niedaleko miejsca, gdzie z Baupl przemasza się dróżka do Szaszajć. 2. Korcianis ad villam Bauple circa flumen Minia in arvensis.

Okazy hodowane w ogrodzie wraz z obszernym opisem rzekomo nowego gatunku.

Agrostemma Githago L. 1. (Sub *Ag. Gith.* L. et *Lychnis Githago*. Comp. Fl. G. bez stan. 2. f. **nana** Pabreż (sub var.) *Caulis* 15—24 cm. longus; *flores c-a* 19—25 mm. longi. Vegetat in parochia Plungianensi Bukontiscis in arvis. Forma karłowata w związku, prawdopodobnie, z glebą jałową, nie mająca systematycznego znaczenia.

60. *Moehringia trinervia* Clairv. fl. et fr. (Sub *Arenaria trinervia*. Comp. Fl. Germ.) 1. In umbrosis humidis pratorum Conventus Kretingensis. 2. Jeden okaz (sub *Stellaria media* Bluff var. *latifolia* Pers. Spreng). Żagoris ultra praedium Poabale et molam palatini Zuboff intra pineta. 3. M. tr. var. **pubescens** Hausm. (sub *Arenaria trinervia*) var. *foliis praesertim antice pubescentibus, floribus octandris*. Odmiana ta dotąd wskazana była dla Tyrolu.

61. *Arenaria serpyllifolia* L. fl. et fr. In arenosis circa flumen Minija Gorzdis floret Maj. Jun.

62. *Arenaria graminifolia*. Schrad. fl. fr. imm.

63. *Stellaria nemorum* L. fol. 1. Płungianis in sylva abietina aulae Bukontyzski. M. D. Andrzejewski. 2. *folia subundulata* In prato Conventus Kretingensis circa margines rivi ad sepem horti oleracei.

64. *Stellaria media* L. var. *typica* Beck. fl. fr. 1 ok. 2. S. m. L. f. *elongata* mihi. *Internodiis elongatis*. (Sub. *Stell. media* L. var. *lalisfolia* Pers). Żagoris ultra praedium Poabale et molam palatini Zuboff, intra pineta.

2 okazy pośród mnóstwa okazów *Mochringia trinervia* zewnętrznym wyglądem przypominające ten ostatni gatunek, lecz znacznie wyższe i o liściach większych i szerszych. Części wegetatywne przypominają var. *neglecta* Weihe, lecz pręcików tylko 3 a nie dziesięć, jest to więc tylko forma cieniowa typowej odmiany.

65. *Stellaria holostea* L. fl. 2 okazy zielnikowe.

66. *Stellaria palustris* Retz. (Sub *Stellaria glauca*). 1. Kretingae in palude circa Okmianam. 2. In Curonia in pratis humidis circa flumen Szwešta non procul a villa Szwešta. 3. In prato Plebaniae Dorbianensis juxta templum.

67. *Stellaria graminea* L. α *linearis* Fenzl. (1 okaz) i β *lanceolata* Fenzl. (4 okazy). Przeważa ostatnia odmiana. 1 ok. Rośnie pod Baterją Szwedzką nad Ałantą za Wielajciami w parafji Korciańskiej. Z kwiatku jednego naliczyłem pręcików 5, słupków 3.

68. *Stellaria crassifolia* Ehrh. (sub *St. aquatica*). 1. Prolonga ad littora maris in paludosis. 2. (Sub *Stellaria uliginosa*. Jundziłł). 3. (Sub *Stell. aquatica*).

69. *Cerastium arvense* L. flores. 1. Subsp. *arvum* (Schur). Correns. 2. (Sub *C. strictum*). In cemeterio Gorzdensi circa semitam de Plebania ad templum juxta crucem, floret Majo.

C. strictum Hænke jest to rasa góriska.

70. *Cerastium caespitosum* (Gilib.) fl. et fr. bez stan.

71. *Cerastium semidecandrum* L., (Sub *C. pentandrum* Comp. Fl. Germ.) fl. fr. Okazy niewielkie. Znacznie mniejsze od okazów *Cerastium pumilum*. Curtis. Gatunki te łączone nieraz w jeden, uważając ostatni za odmianę pierwszego, lecz cały szereg cech wprawdzie drobnych doskonale odróżnia oba—zwłaszcza nasiona.

72. *Cerastium glomeratum* Thuill. (Sub *C. vulgatum*). Rogownica pospolita. Ragynis mysó-r-a ugapis. Rośnie wszędzie na polach.

73. *Malachium aquaticum* L. 1) fl. et fr. imm. (Sub *Cerastium aquaticum*). In. medicina refrigerat, purificat, sanat. 2. M. a. var. *arenarium* (Godr.) Gürke. fl. (Sub var. *C. nanum* Pabrež). Korcianis in margine arenoso humido fluvii Ałanta non valde procul flumine Minia. 3. 2 okazy (Sub *Cerastium scandens* Comp. Fl. Germ.). Prope Korciany ad ripas fluminis Ałanta, floret Aug. Sept.

74. *Honckenya peploides* Ehrh. (Sub *Arenaria peploides*). Piaskowiec. Smylcziak pajuryńis. Rośnie za Połagą na brzegach morskich. N. B. Proszono w Uniwersytecie Wileńskim o wyśledzenie kwiatu rośliny tej.

75. *Sagina nodosa* (L.) Fenzl. (Sub *Spergula nodosa* Comp. Fl. G.). 1. Rośnie wszędzie, nie tylko na pastwiskach lecz i na mokrych piaskach i bagnach torfowych. Kwitnie w Lipcu i w Sierpniu. 2. f. *simplex* Gräbner. Odmienna od opisu autorów *subpilositate* i miejscem rośnienia, gdyż ta znaleziona w Gorzdowskiej parafii pod górą Diglis ze strony wschodniej około drogi idącej do wioski Rudayć na miejscu lubo wilgotnym, lecz nie piaszczystem przy ruczaju. 3. f. *ramosissima* Witb. Polongae in arenosis humidis. 4 i 5 to samo.

76. *Spergula arvensis* L. var. *vulgaris* (Boenn). Mert. et Koch. (Sub *Sp. maxima* Comp. Fl. Germ.) Szateycis inter segetes. Okaz ten jest bardziej wysmukły do 42 cm. w porównaniu z okazami zebranymi z innych miejsc, lecz nasiona tej samej wielkości i struktury. 2. Berzoris in arenosis circa viam ad Olsiados. (*Sper. arv. var.*). Totą planta fere glabra. 3. bez stan. 4. (Sub *Sperg. pentandra*). Sporek pięćpręcikowy. Kwitnie w Czerwcu. Znalazłem około osieci WJX. Kamińskiego Proboszcza Połongowskiego. Okazy drobne do 8—14 cm. lecz nasiona typowe dla *Sp. arv. v. vulgaris*. Pręcików 6.

77. *Spergula vernalis* Willd. fl. fr. (Sub *Spergula pentandra*). Wzięta z nad Biruty. Okazy drobne pręcików 6. Podobne do okazów z Połagi *S. arvensis*, lecz różnią się nasionami.

78. *Spergularia campestris* (All.) Asch. fl. fr. (Sub *Arenaria rubra*).

79. *Herniaria glabra* L. fl. et fr. imm.

80. *Scleranthus annuus* L. Czerwiec roczny. Roślina ta roczna rosnąca na polach piaszczystych i żwirowatych w Czerwcu kwitnąca, obficie znajdująca się między żytem i zbożem, miano-

wicie na łożach klasztoru Kretyngowskiego, z odkrycia wieśniaczki jednej włościanki w Gadona niedaleko Szawkian, wielce skuteczną się pokazała na uleczenie wodnej puchliny, na którą chorobę gdy zapadł był W. J. P. Gadon, a od lekarzy z urzędu nie doznawał żadnej pomocy, widząc dobroczynna włościanka w biednym stanie swego Pana, poradziła erbatę z tego ziela. Posłuchał jej Pan, wypił dwie szklanki takowej erbaty: po czem nastąpił obfity odchód uryny, a chory nazajutrz już znajdował się w stanie odbywania drogi.— Tegoż skutku doznał W. J. K. Łotok Pleban Szawkiański i za kilka tygodni wolnym został od wodnej puchliny z defektu hemoroid powstałej (X. Łotok Pl. Szawkiański).

Miara 40 granów ziela suchego na dwie szklanki herbaty.

2 odmiany: a) *annotinus* Rehb. = *arenarius* Rupr.

b) *hibernus* Rehb. = *agrestis* Rupr.

81. *Scleranthus perennis* L. fl. fr.

Aristolochiaceae.

82. *Asarum europaeum* L. flor.

Berberidaceae.

Berberis vulgaris L. fl. Berberys pospolity. Rośnie wszędzie około Wilna na pagórkach, kwitnie w Maju. Z jagód robią się soki bardzo wyborne i w gorączkach wielce pożyteczne.

Ranunculaceae.

83. *Myosurus minimus* L. fl. Ukwap najmniejszy. Pet-
óudegy mariansy. Rośnie w ogrodach i na polach lubo dla
swojej drobności z ciężkością daje się postrzedz, kwitnie w maju.

Ceratophyllaceae.

84. *Ceratophyllum demersum* L. fol. Korcianis in fossis
Miniae. Razem z liśćmi *Myriophyllum spicatum*.

Papaveraceae.

85. *Corydalis cava* Schw. et Koert. (Sub *C. tuberosa*).

1. *Flore rubro* bez stan. 2. *Flore albo*. Korcianis sub Bateria
Suecica in umbrosis montanis. 3. bez st.

86. *Corydalis solida* (L.) Sm. 1. (Sub *Cor. bulbosa* Comp. Fl. G.) fl. bez stan. 2. (Sub *C. bulb.* = *Fumaria bulbosa* L.). Rośnie w gajach cienistych mianowicie przy pagórkach kwitnie w Kwietniu i Maju. 3. *Fl. albo.* Korcianis circa Bateria in Suecicam in nemoribus submontanis. 4. *Var subintegra.* Casp. (Sub *C. bulbosa* var. *bracteis subintegris*).

87. *Fumaria officinalis* L. fl. fr. 1. Gorzdis, circa Zwelciany. Floret Majo. Augusto. Okazy niewielkie mało rozgałęzione 12—15—16—17 cm. wysokie. 2. Bez st. Duży 35 cm. i mały. 3. Bez st. Okazy spore przeszło 30 cm. rozgałęzione. 4. (Sub *F. media*) fl. Crescit Gorzdis ad villam Zwielciana circa viam ad Miniam. Okazy małe od 8—15—18 cm. wysokości. 5. (Sub *F. media*) fl. et fr. szeroko rozgałęziony. In agris claustris Kretingensis. Okaz wielki 56 cm. wysoki. 6. (Sub *F. parviflora*). Gorzdis in agris villae Rudaycie ad montem Diglis. 2 okazy jeden o liściach cienkich i kwiatach nieco mniejszych, zbliżony do var. β *minor* Koch. 7. Sub *F. Vaillantii*. Com. Fl. Germ. Gorzdis inter segetes agrorum arenosorum villae Zwelciany.

Resedaceae.

Reseda lutea L. fl. fr. imm. 1. De Horto Botan. Wilnensi. 2. Roślina przestana z Wileńskiego Botanicznego Ogrodu, grunтова jednoroczna zamiast *R. lutea*. Znajduje się w ogrodzie XX. Bernardynów Kretyngowskich. Oba okazy nie różnią się zasadniczo.

Reseda luteola L. Rezeda żółta. Rożeta gęstkwarby. Roślina sprowadzona z Wileńskiego Botanicznego Ogrodu, znajduje się w Ogrodzie Kretyngowskim XX. Bernardynów. W farbiarniach wielce użyteczna do farbowania żółto wełny i sukna.

Reseda odorata L. Rezeda pachnąca. Rożeta kwipaczioji. Utrzymuje się w wazonach i niektórych ogrodach zabawnych.

Droseraceae.

88. *Drosera rotundifolia* L. fl. fr. bez stan.

89. *Drosera anglica* Huds. fl. 1. Berzoris in paludibus sphagnosis circa lacum vulgo dictum Bajoru eżers. 2. (Sub *D. longifolia*). In paludosis Polongae non procul a *Myrica Gale* in parte australi.

Violaceae.

90. *Viola odorata* L. 1. (Sub *V. hirta* L. var. *odorata*).
E Lithuania. 1828. fr.

91. *Viola hirta* L. var. β *fraterna* Rchb. (Sub *V. hirta*)
bez st.

92. *Viola uliginosa* Bess. Kwiat fioletowy. Kwitnie w maju.
Rośnie na Sianożeńciach Doktorskich z Kretynki ku Doktorom
w ruczaju na łąkach.

93. *Viola palustris* L. B. st. fl.

94. *Viola mirabilis* L. 1. E. Lithuania. 1828. Okaz z owo-
cami letni do 24 cm. 2. bez st. Okazy mniejsze wiosenne do 13 cm. 3.
bez st. Okazy drobne wiosenne do 8 cm.

95. *Viola Riviniana* L. 1. (Sub *V. Riv.*) bez st. 2. (Sub
V. sylvestris).

Viola Ruppia All. 1 ok. bez st.

96. *Viola arenaria* DC. 1. (Sub *V. canina* v. α . *calcareo*
et v. *nummulariaefolia* Schmidt. Bluff.). Korcianis ad ripas
fluminis Minija. 2. Var. *rupestris* Schmidt. (Sub *Schmidtiana*).

Maleńkie roślinki do 3—4 cm. liście prawie gładkie.

97. *Viola tricolor* L. 5 ok. bezst. 2. (Sub var. α *parviflora*).

98. *Viola arvensis* Murr. 3 okazy bez st.

Passifloraceae.

Passiflora coerulea. L. 1 kwiat. L.

Guttiferae.

99. *Hypericum perforatum* L. 1. Dziurawiec pospolity.
Kiauris: Sawęta Jona żolie. Rośnie wszędzie w lasach
i na łąkach. W lekarstwach ma skutki oczyszczające, gojące,
rozdzielające i robaki umorza. 2. (Sub *H. humifusum*). Gorzdis
ad montem Diglis, in agris, arvis. Są to tylko drobne 20 cm. wysokie
okazy *H. perf.* 3. (Sub *H. p.* var. *elatatum*) b. st. Okazy wysokie, lecz
na nazwę odmiany nie zasługujące. 4. Bez st. 5. (Sub *H. p.* var.
latiglandulosum). Okaz szeroko rozgałęziony od dołu kwiatów brak. 6.
bez st. 7. Var. *veronense* Schrk. (Sub var. *microphylla* Pabrež).
2 okazy. bez st.

100. *Hypericum quadrangulum* L. 1. Gorzdis circa montem Diglis et alibi. 2. Sub var. *humile* Pabreż. Cokolwiek mniejsze okazy bez wymienienia stanowiska, nie zasługujące na nazwę odmiany. 3. (Sub *H. perforatum* var. *punctatum* Pabreż) bez st. 4. (Sub *H. dubium*) bez st.

101. *Hypericum montanum* L. B. st. Okaz bez kwiatów. Brak wyraźnego stanowiska również każe nam zaliczyć wymieniony gatunek do wątpliwych dla Żmudzi.

102. *Hypericum pulchrum* L.? Dziurawiec prętotulający. Kiauris gravesis. Rośnie na Żmudzi około nas. Flanc został zastracony. Pozostała w zielniku etykieta bez okazu nie może jednak nas przekonać, czy wymieniony południowo-europejski gatunek dość rzadki w Niemczech rzeczywiście, rośnie na Żmudzi.

Malvaceae.

103. *Malva Alcea* L. 1. Ślaz dłoniasty. Roży pyrsztłapy. Rośnie lubo bardzo rzadko przy wsiach, na miejscach pagórkowatych, a w dalekim od wsi położeniu nie pamiętam, abym znalazł gdzie rosnącą. 2. Gorzdis in montosis Minija circa viam a Gorzdis ad villam Rudajcie, magna in quantitate propagatur. 3. Rośnie w większej obfitości na wzgórzach drogi z Gorzd do wsi Rudajcie przy ruczaju. 4. Bez st.

104. *Malva moschata* L. 1. Patria Europa, Germania. Planta hortensis de Riga existit in Horto Conventus Kretingensis. 2. Bez st. 3. Bez st. Zimuje w ogrodzie.

105. *Malva silvestris* L. Bez st.

106. *Malva Mauritiana* L. (Sub *M. sylvestris*). Ślaz polny. Rośnie (lubo bardzo rzadko) na miejscach odłogiem leżących, kwitnie w Czerwcu.

107. *Malva neglecta* Wallr. (Sub *M. rotundifolia* L.) 1. Ślaz okrągłoliści. Roży katsurely. Rośnie na drogach i dziedzińcach. W lekarstwach skuteczna, używa się w kataplazmach z niego na wywichnienia i rozmięczenia. 2. (Sub *M. rotundifolia*) bez st. 3. Bez st. Może mieszaniec *M. neglecta* Wallr. $\times$ *M. borealis* Wallr.

108. *Malva rotundifolia* L. (*M. borealis* Wallr.). (Sub *Malva indet.*) bez st.

109. *Malva crispa* L. Ślaz kędzierzawy. Roży kodrutłapy. Rośnie u nas w niektórych tylko ogrodach, skutki też

same, co polnego ślazu. Znalazłem jednak w Twerskiej parafii we wsi, której nazwisko przepomniałem, niedaleko wsi Skabory leżącej, dziko rosnącą po całym dziedzińcu.

Lavatera trimestris L. Roślina początkowo zagraniczna teraz pospolita w ogrodach. 2 okazy wraz z obszernym opisem.

Althaea officinalis L. Zygmarek lekarski. Zygmarky aptiekyny. Rośnie tylko w ogrodzie klasztornym Kretyngowskim. W medycynie bardzo rozmiękcza, bóle uśmierza, ostrości łagodzi. Mianowicie korzenie mocno rozwalniają, otwierają, rozdzielają, a przeto wewnątrz i zewnątrz często i skutecznie używają się

Althaea rosea Cavan. (Sub *Alcea rosea*). 1. Topolówka różowa. Roży dydzioji. Rośnie w ogrodach tylko. W lekarstwach liście są nieco ściągające i gojące, a kwiaty rozmiękczejają. 2. (Sub *Althaea rosea*). Jeden kwiat i liść. Kwiat o płatkach żąbionych. Planta de Sañantis, hyemans in vasa.

Hibiscus Trionum L. Hibisk czasowy. Enlity bałganzyidis. Opis tej cudzoziemskiej rośliny w Pomnożeniu Dykcyonarza roślin Dziarkowskiego.

Malope malacoides L. Bez st

Abutilon sp. (Sub. *Lavatera trimestris* var. *foliis floralibus simplicibus, acutis lineari-lanceolatis*).

Linaceae.

110. *Linum catharticum* L. 1. Len dziki. Lynas medynasis. Rośnie w lasach i na łąkach. Żołądek porusza. 2. (Sub *L. c. v. nanum* Pabreż). Połongae ad litus maris et Korcianis circa Miniam in arenosis. 3. Bez st. 4. (Sub *L. c. var. caespitosum* Pabreż). 5. (Sub *L. c. var. major* Pabreż. (25 cm. alta). Żagoris in collibus pratis siccioribus.

Linum usitatissimum L. var. *vulgare* Bönningh. 1. Len pospolity. (Sub *Linum usitatissimum*). Lynas siejemasis. Pozostałe tylko łodygi z paru listkami. 2. (Sub *L. grandiflorum*). Sam autor dając opis przy niezle zachowanym okazie pisze „Roślina zupełnie podobna do *Linum usitatissimum*. Kwiat nieco bujniejszy.“ Rzeczywiście, początkowe oznaczenie jako *Linum grandiflorum* Dest. jest błędne.

Linum austriacum L. (sub *L. perenne* et *L. angustifolium* Sprengel). Roślina z Wileńskiego Bot. Ogrodu, ze swego składu bardzo podobna do *Linum usitatissimum*, tylko że liście drobniejsze i zimuje w ogrodzie.

Oxalidaceae.

111. *Oxalis Acetosella* L. 1. Szczawik zajęczy. Zóyky Ruksztiny (na innej etykietce Zóykie Ruksztinely). Rośnie wszędzie w lasach wilgotnych. W lekarstwach chłodzi i gorączki uśmierza. 2 i 3 b. st.

Geraniaceae.

Geranium phaeum L. B. st.

112. *Geranium pratense* L. 1. var. *parviflorum* petala 8 mm. longa. (Sub *G. sylvaticum*). Rośnie wszędzie w ogrodach i na łąkach, kwitnie w czerwcu. 2. (Sub *G. sylvaticum*). Gorzdis sub plebania in prato fruticoso. 3. (Sub var. *intermedium* P a b r e ż). 4, 5, 6 bez st.

113. *Geranium palustre* L. 2 ok. bez st. Fl. et fr. imm. 3. (ok. sub *G. samogiticum* P a b r e ż). Typowy okaz wymienionego gatunku. 4. (Sub *G. ibericum* Sprengel). De horto Botanico Vilnensi, fl. Junio, Julio.

114. *Geranium silvaticum* L. var. *latisectum* Beck. B. st.

115. *Geranium sanguineum* L. 1. Bodzisek wielkokwiatowy. Gądrsnapy ranswoji. Na łąkach piaszczystych około rzek Minia i Jura; przy Minji po stronie zachodniej wsi Narwojsze w parafii Płungiańskiej. 2. Circa flumen Minia. 3 i 4 b. st.

116. *Geranium pusillum* L. (Sub *Ger. sp. indet.*). 1. B. st. A. typicum A. et G. var. *humile* DC. 2. Bodzisek. Gądrsnapy mozilely (Sub *G. pumillum* L.). Rośnie w zaroślach, kwitnie w lipcu. A. typicum A. et G. α *genuinum* A. et G. 3. (Sub *G. pusillum*). A. typicum A. et G. b. st. Forma bogata w kwiaty, łcie 1 cm. szerokości. 4. (Sub *G. molle*). A. typicum A. et G. *gracillimum* Schur. b. st.

117. *Geranium columbinum* L. (Sub *G. dissectum* Comp. Fl. Germ.) b. st. Uwaga P a b r e ż a: Caulis, stipulae, cristae calicis et stigmata rubicunda.

118. *Geranium Robertianum* L. subsp. *euRobertianum* Briquet α *typicum* Beck. 1. Kretینگae circa rivulum Conventus in umbrosis. 2. (Var. *umbraticum* Westert.). b. st. Roślina prawie gola. 3. (*typicum*) Kretینگae ad ripas fluminis Okmiana et rivi conventus in umbrosis.

Erodium ciconium Ait. (Sub: *Planta similis plantae Geranium pusillum*). b. st.

119. *Erodium cicutarium* L'Hérit. α *immaculatum* Koch. 1. (Sub var. *E. cicutefolium*). f. *praecox* DC. Okazy od 8—10 cm. wysokie o drobnych listkach. 2. f. *praecox*. (Sub var. *pimpinellaefolium*). Gorzdis in agris Zwięcianensis. 3. f. *hirsutum* Brumhard. Gorzdis ad margines viae fossariae circa aulam. 4. f. *hirsutum* Brumhard. Polongae in arenosis. 5. *chaerophyllum* DC. Gorzdis in agris villae Zwięcianensis. 6. *chaerophyllum* DC. (sub v. *praecox*). In agris claustris Kretingensis circa stagnum. 7. *chaerophyllum* DC. bez st. 8. *magniflorum* Schur. bez st.

Pelargonium sp. (Sub *P. roseum* Sprengel), b. st.

Tropaeolaceae.

Tropaeolum minus L. Nasturcja mniejsza. Nasturcja mażoji. W szkorbutcie bardzo użyteczna.

Tropaeolum majus L. Nasturcja zwyczajna. Okaz zaginął, pozostała etykieta.

Balsaminaceae.

120. *Impatiens noli tangere* L. 1. fl. Żagoris. 2 i 3 b. st.

Rutaceae.

Ruta graveolens, L. Ruta ogrodowa. Ruta s Darżynis. Roślina ta, mająca ostry i mocny zapach, nie daje o sobie wątpić aby w lekarstwach nie była skuteczna. Surowa zażyta, jak herbata, ekstrakt, ocet, woda palona, olejek, mają skutki poty wzbuudzające, żołądek wzmacniające. Zażywa się czasem na bóle macicy, robaki.

Dictamnus albus L. (Sub *D. fraxinella*). Dyptan jasionek. Dyptans Dwilis. Roślina z ogrodu Botanicznego Wileńskiego znajduje się w ogrodzie XX. Bernardynów Kretyngowskich. Skutki lekarskie też same co u *Dictamni albi*. Ks. Pabrez przypuszczał, że *D. fraxinella* i *D. albus* są to 2 różne gatunki.

Polygalaceae.

121. *Polygala comosa* Schkuhr. 1. Mlecznica. Pyindawie płaukóntoji. Rośnie na suchych łąkach około rzek,

kwitnie w czerwcu i lipcu. Znajdowałem obficie pod Korcianami za kościołem w stronie północno-wschodniej. 2. (Sub *P. oxyptera* v. *collina*). Gorzdis ad montem Diglis. 3. (Sub *P. oxyptera* v. *caespitosa*). Gorzdis circa Miniam. 4. (Sub *P. major*).

122. *Polygala Wolfgangiana* Besser. ? (Sub *Polygala myrtifolia* Wolfgang). Korcianis, in villa Wielajcie in prato villico inter villicos Priżgyns et Drakszas crescit, flor. agosto. Planta exsiccata Vilnae a M. D. Wolfgang retenta. Brak okazu, niestety, nie pozwala oznaczyć, jaki gatunek ukrywa się pod tą nazwą. Istnieje w literaturze *Polygala myrtifolia* Fr. uważana za synonim *P. amarella* Crantz. Prawdopodobnie, jest to zbliżona do poprzedniego gatunku *P. Wolfgangiana* Besser.

123. *Polygala vulgaris* L. 1. Korcianis trans flumen Ałanta, in ericetosis pascuis inter fruteta. 2. (Sub *P. major* Bluff.). Żagoris ultra praedium Pabale in parte orientali in montosis inter pineta. Okazy wyciągnięte do 30 cm. o kilku rzadkich kwiatkach. 3. Polongae sub Holenderschmitz non procul a lacu in pratis Senmiestis. 4. (Sub *P. amara*). Gorzdis secus viam ad villam Żwelciany. 5. (Sub *P. amara*). Korcianis trans flumen Ałanta ad meridiem inter arva in pratis ericetosis circa fruteta alnina. 6. (Sub *P. amara*). Około drogi z Kretyngi do Medsiedziów Gęcowskich za rzeczką, ku Traydziom. 7. (Sub *P. reticulata*) Korcianis trans flumen Ałanta in arvis Užmynyjys non procul a ripa fluminis inter fruteta et ericeta. 8. (Sub *P. reticulata*). Gorzdis ad montem Diglis. 9. (Sub *P. reticulata*). Lenkimis in prato Iłgosys circa viam a Wecza Lenkimis. 10. (Sub *P. oxyptera*) b. st. 11. (Sub *P. oxyptera* v. *caespitosa*). Gorzdis ad montem Diglis. 12. (Sub *P. oxyptera* var. *a collina*). In monte Diglis. 13. (Sub *P. oxyptera* v. β *pratensis*). Kołtynianis in cemeterio parochiali. 14. (Sub *P. oxyptera* v. β *pratensis*). Gorzdis circa montem Diglis. 15. (Sub *P. oxyptera* var. β *pratensis*), b. st. 16. (Sub *P. palustris* Pabreż n. sp.) 17. (Sub *P. oxyptera* var. γ). Kretingae in montanis pratorum Kwecensium ad rivum Tenża finito tinere par agrum Kretingensem. Planta haec ad me delata est mense octobri die 10 et tamen florens. 18. (*P. Vaillantii* Besser) b. st.

124. *Polygala amarella* Crantz. 1. (Sub *P. uliginosa* et *P. austriaca*). Polongae sub villa Kunigiszki in pratis siccioribus aulae Dorbianensis. 2. (Sub *P. uliginosa* var. *a floribus albis*).

Polongae in prato Senmestis a parte australi in arenosis sub sepe non procul a lacu. 3. (Sub *P. uliginosa*. var. *floribus albis*). Polongae in pratis veteris oppidi a parte australi in arenosis sub sepe prati non procul a lacu existente sub Holenderschmitz. 4. (Sub *P. ramosa* Pabrež n. sp.). Žagoris et in districtu Upitensi in parochia Poszwitinensi circa Łauksody. 5. (Sub *P. thuringiaca* Sprengel). Žagoris ad radices montis Kościuszcensis in parte australi. 6. (Sub *P. decipiens* Besser—*P. uliginosa* Reich. et *P. austriaca*) bez st.

Aceraceae.

125. *Acer platanoides* L. Klon pospolity. Klons wysortynis. Rośnie wszędzie koło wsi i w lasach; kwitnie w maju.

Hippocastanaceae.

Aesculus Hippocastanum L. 1. Kasztan dziki. Kasztans kartesis. Rośnie we dworze Kretyngowskim. 2. Rośnie we dworze Korciańskim i w klasztorze.

Celastraceae.

126. *Evonymus europaea* L. 1. (Sub *E. verrucosus*). Kretyngae in collibus Wojtiszkie prope flumen Okmiana fr. 2. 2. (Sub *E. verrucosus* var. *ramulis subvaricosis foliis angustioribus, intensius viridibus, pedunculis teretibus*) b. st. 3. fl. i 4. fr. b. st.

Rhamnaceae.

127. *Rhamnus cathartica* L. 1. Szakłak pospolity. Rośnie na pagórkach około Minii i Bebrungi, kwitnie na końcu maja fr. 2 b. st. fr.

128. *Rhamnus Frangula* L. Szakłak kruszyna. Medlyżwa Skypsta. Rośnie wszędzie w lasach. Wiosną całe kory gwałtowne womity sprawuje, które nie porusza. fl.

Vitaceae.

Vitis vinifera L. Winorośl zwyczajna.

Crassulaceae.

129. *Sedum maximum* Suter. fl. (Sub *S. Telephium*). 3 okazy z kw. bez st.

130. *Sedum purpureum* L. in k. (Sub *S. latifolium* Sprengel). Kretingae, Prizmantis circa limites Borussiae. Floret Jul. Aug.
131. *Sedum villosum* L. fl. fr. imm. 1 mały okaz bez st.
132. *Sedum acre* L. fl. 5 ok. bez st.
133. *Sempervivum soboliferum* Sims. (Sub *S. globiferum* vel *tectorum*. Flores non vidi). Žagoris in monte Kościuszscensi et in collibus glareosis pascuorum praedii Poabalee.

3 rozetki liści bez kwiatów. Sądząc po liściach już można być pewnym, że to nie *S. globiferum* = *S. ruthenicum* Koch., gdyż ten ostatni posiada liście pokryte gruczolkowatymi włoskami. Co się tyczy *S. tectorum* L. to jest to gatunek właściwy górom Środkowej Europy i wszystkie dotychczasowe stanowiska na Litwie są wątpliwe. Tak samo u ks. Pabrzeża pod tą ostatnią nazwą leży w zielniku kawałek jakiejś łodygi (zdaje się z *Polygonaceae*) bez liści. Prawdopodobnie wymieniony gatunek dla Żmudzi jest jedynym z rodzaju *Sempervivum*.

Saxifragaceae.

134. *Saxifraga tridactylites* L. (Sub *S. tr.* var. β *alpicola*). 1. Łomikamiień piaskowy. Rośnie na piaskach, znalazłem na łąkach Korciańskich nad Minią, idąc od kościoła stecką przez łąki pozamińskie ku Osteykiom w okręgu zatoki leżącej na zachód pod wierzbami na drodze Ostejkowskiej. Korcianis in pratis arenosis circa flumen Minia. 2. f. *nana* mihi. Tamże. Ibidem. *Caule* 2—6 cm. *longo uni-bis 3-floro, foliis omnibus non partitis*.
135. *Saxifraga Hirculus* L. 1. Kretingae circa rivum Tenża. Polongae in paludosis sub villa Kunigiszki, floret Jul. Aug., Sept. 2. Rośnie na bagnach torfowych między chróstem około Tęży pod Pryszmaciami w parafji Kretyngowskiej ze strony południowej drogi do Połagi. Kwitnie we Wrześniu. 3. Kretyngae ad rivum Tenża in turfosis, floret Augusto, Septembri et Octobri.
136. *Saxifraga granulata* L. 4 okazy bez st.
137. *Parnassia palustris* L. fl. 2 ok. bez stan.
138. *Chrysosplenium alternifolium* L. fl. bez stan.
139. *Ribes Grossularia* L. 1. α *vulgare* (Spach) Jancz. (Sub *R. Grossularia*). Gałązka z owocami bez stan. 2. β *uva crispa* (L) Jancz. Porzeczka agrest dziki. Aszokliś Agrestas. Rośnie w ogrodach, jagody niedojrzałe ściągają i chłodzą, dojrzałe rozwałniają. Gałązka z kwiatami.
140. *Ribes nigrum* L. fr. Gałązka z owocami, bez stan.

141. *Ribes rubrum* L. var. *pubescens* Swartz. (Sub *R. rubrum*). 1. Porzeczka pospolita. Aszoklis mysórtynis. Rośnie po brzegach niektórych rzek mianowicie około Minii pod Korcianami. Gałązka z młodeymi liśćmi i kwiatai. 2. (Sub *R. nigrum* Comp. Fl. G.). Gałązka z owocami, bez stan.

142. *Ribes alpinum* L. 1. In montanis umbrosis fluminum Minja, Jura et Polonga sub Stare Miasto ad occidentem. Młody pęd bez kwiatów. 2. Porzeczka górna. Aszoklis Satougis. Rośnie dziko w Połudze za starem miasteczkiem około plotów sianozęci od morza. 3, 4. (Sub *R. sterile* Wallr. *R. montanum* var. *α sterile* Comp. Fl. G.). Gałązka z kilkoma starymi liśćmi. Gałązka młoda z listeczkami i kwiatai, bez sk. Gałązka z pędami i młodeymi listeczkami.

Rosaceae.

Spiraea salicifolia L. 1. (Sub *Sp. arborescens* botanice *salicifolia* Sprengel) fl. Wędricksztis Ziorksztytnis. Roślina zagraniczna, znajduje się w ogrodach zabawnych. 2. (Sub *Sp. sal.*) bez st. 3. (Sub *Sp. sal.* apud hortulanos *Sp. rosea*). Mała gałązka z kwiatai.

Physocarpus opulifolius Max. fl. (Sub *Spiraea opulifolia* L.) De horto botanico Vilnensi existit in horto botanico Conventus Kretingensis.

Basilima sorbifolia Rafin. (Sub *Spiraea sorbifolia* L.). fl. De horto botanico Wilnensi.

143. *Agrimonia Eupatoria* L. 1. Prope Vilnam. 1828. Razem z *Helianthemum vulgare*. 2. bez st.

144. *Filipendula hexapetala* Gilib. (Sub *Spiraea Filipendula*). 3 okazy z kwiatai bez st.

145. *Filipendula Ulmaria* Maxim. (sub *Spiraea Ulmaria* Sprengel). 1. var. *subdenudata* Fritsch. bez st. 2. var. *denudata* Beck. bez st. 3. var. *cinerea* Glaab. bez st. 4. var. *glauca* A. et G. *flore pleno* (folia superiora quinqueloba, inferiora uniloba). Parzydło wiązowe z kwiatem pełnym. Roślina przystana z Wileńskiego Ogrodu Botanicznego rośnie w Kretyngowskim Ogrodzie XX. Bernardynów.

146. *Fragaria vesca* L. Poziomka pospolita. Żemugi v. Żemyny wysortyny. Rośnie wszędzie, kwitnie w Maju, liście zaś i korzenie w lekarstwach mają moc lekko ściągającą i gojącą.

1. var. *silvestris* L. 2. var. *silvestris* L. 3. Bez st. 4. Bez st. 5. var. *semperflorens* Ser. Korcianis in prato Ignatii Tomaszewski in silva boreali prope bateriam triangularem.

147. *Fragaria moschata* Duchesne. (*Fr. elatior* Ehrh). (Sub *Fragaria vesca* var. *Polonis*. Truskawka) bez st.

148. *Fragaria viridis* Duchesne var. *typica* A. et G. f. *flagellifera* Schur. (sub *Fr. collina*) Bryszky. Braszky. (Bryszys). Truskawki. W par. Gorzódowskiej przed Żwełcianami około Żwełci na piaszczystym gruncie.

149. *Potentilla silvestris* Neck v. *eu-silvestris* A. et G. f. *alpina* Schur. (Sub *P. tormentilla* Comp. Fl. G. v. *humifusa* Wolfgang et *Tormentilla erecta* L. var. *humifusa*). Rośnie wszędzie na pastwiskach, kwitnie we Wrześniu, żółto.

150. *Geum rivale* L. Kuklik wodny. Kuklikas kłany-nis. Rośnie na łąkach nieco wilgotnych, kwitnie w Maju, w lekarstwach wzmacnia i ściąga. 3 okazy.

Ks. Pabreż znajdował również i nienormalne okazy tego gatunku, a mianowicie często występujące zwiększone liczby płatków korony, i przemiana działek kielicha na listki; formę tę autor nazywa: *luxurians* Bluff.

Lenkimis ad villam Wecze circa ripas fluminis Szweća.

Drugi okaz podobny tylko z proliferacją łodygi wywołał nawet wątpliwości autora, czy rzeczywiście mamy tutaj do czynienia z tym gatunkiem; gdyż autor pisze. „Roślina ta jest albo varietas *Gei rivalis* albo wcale mnie nie znajoma“. Następnie przy końcu obszernego opisu dodaje: „Roślina podobna z kształtu liści i łodygi do *Geum rivale*, prócz kwiatów. Rośnie poza rzeką Szweća pod Weczami i Strauptami w stronie Kurlandji.

151. *Geum urbanum* L. fl. fr. 2 okazy bez st.

152. *Geum aleppicum* Jacq. (Sub *G. urbanum*) fl. bez st.

153. *Crataegus monogyna* Jacq. 1. var. *typica* A. et G. f. *genuina* A. et G. fl. et fr. 2. f. *fissa* Asch. et Gr. (*Mespilus monogyna* All.) Gałązka z liśćmi.

154. *Pirus communis* L. subsp. *sativa* Lam.? Grusza pospolita. Gruszós arba Gruszis. U nas rośnie tylko w sadach. Za Kownem na brzegach Niemna widziałem obficie rosnące dziko.

155. *Pirus malus* L. subsp. *silvestris* S. F. Gray. Grusza jabłoń. Gruszis Obelys. Rośnie wszędzie dziko w lasach. Odmiany rozmaite utrzymują się w ogrodach.

Jest w zielniku ks. Pabreża gałązka bez kwiatów pod nazwą var. *tomentosa* odznaczająca się gęściejszą pokrywą z włosków. Ta jedna cecha nie ma większego znaczenia dla systematyki.

156. *Pirus Aucuparia* Gärt n. var. *typica* A. et G. fl. (Sub *Sorbus aucuparia* L.) bez st.

Prunus domestica L. Śliwa pospolita. Sliws darża. Utrzymuje się wszędzie w ogrodach.

Prunus Cerasus L. 1. Subsp. *eucerasus* A. et G. var. *austera* L. Śliwa wiśnia. Sliws Wyiszny. Utrzymuje się wszędzie w ogrodach. Wiśnie w medycynie mają skutki chłodzące, rozwalniające, rozrządzające. Guma płynąca z drzewa może wybornie zastąpić gumę arabską. Żagoris in horto plebaniae Nowożagorensis. 2. Bez stan. 3. Subsp. *acida* K. Koch.? In parochia Szakino-wiensi in horto Altariae Żoranensis.

157. *Prunus Padus* L. (Sub *Cerasus Padus* Bluff.) fl. bez stan. 2 gałązki z kw.

Kerria japonica DC. fl. Ta roślina zwana przez ogrodników „brzoza amerykańska“... Utrzymuje się w wazonach, latem może być przesadzona do ogrodu.

Leguminosae.

Genista tinctoria L. v. *vulgaris* Spach. Janowiec farbiarski. Gintos dażilynis. Roślina u nas około Kretyngi, a pono i w całym powiecie Telszewskim dziko nie rośnie. Sprawadzona z Ogrodu Botanicznego Wileńskiego znajduje się w Ogrodzie Kretyngowskim XX. Bernardynów. Cała roślina w farbiarniach daje pięknie żółtą farbę. W lekarstwach: kwiaty i liście otwierają i mocz pędzą, a nasiona gwałtownie żołądek poruszają. Przy drugim okazie napisano: Rośnie wszędzie około Grodna.

Laburnum Linneanum Dieck. (Cytisus *laturnum* L. a *Linneanus* Wettst.). (sub *Cytisus capitatus* Sprengel). Bez st.

Okaz gałązki bardzo źle zachowany z kilkoma kwiatkami i okiścią nie obwisłą lecz wyprostowaną jak u *C. nigricans*, lecz inne cechy budowy kwiatu każą okaz zaliczyć do rodz. *Laburnum*.

Lupinus luteus L. Kawa żółta. Utrzymuje się tylko w ogrodach zabawnych.

Lupinus hirsutus L. Łubin błękitny. Kawa mielyn-żyidy. Utrzymuje się tylko w ogrodach zabawnych.

Lupinus reticulatus Desv. (?) (Sub *L. linifolius* Sprengel). Łubin. Trypiolki lynłapy. Roślina zagraniczna ogrodowa. Pozostały tylko szczątki trudne do oznaczenia.

158. *Ononis hircina* Jacq. 1. (Sub *O. arvensis*, z początku *spinosa* to też polska i litewska nazwa odnoszą się do ostatniego gatunku). Wilżyna ciernista. Gendkigmie digluwkoie. Korzeń tej rośliny w medycynie terażniejszej dosyć często używany, jako w puchlinie wodnej *anasarea rheumatica* zwany (Patrz Praxis med. univ. Doctoris Josephi Franc de *Hydrope Anasarea*. 2. (Sub *O. hircina* Jacq.). bez st. 3. (Sub *O. arvensis*), bez st. 4. (Sub *O. arvensis*). In parochia Poszwitinensi sub oppidulo Lauksodzie in pratis fruticetosis sic dictis Skajsgire circa rivum Berszel. 5. Var. *spinescens* Ledeb. (sub *O. arvensis*) bez stan.

159. *Medicago sativa* L. subsp. *macrocarpa* Urban. var. *falcata* (L.) Döll. *typica* A. u Gr. f. *procumbens* Bess. 1. (Sub *M. falcata* v. *pratensis* Bluff.). Vegetat ad ripas fluminum Kretingae, Korcianis, Gorżdīs in glareosis sabulosis. Floret Jun. Jul. 2. To samo bez stan. 3. (Sub *Lotus corniculatus* γ *tenuifolius*). Gorżdīs in pratis. 4. (Sub *Lotus corniculatus* var. *campestris* ++ *hirsutus*. foliola oblongo obovata) bez st. 5. (Sub *Lotus corniculatus* var. *campestris* +++ *crassifolius*). Gorżdīs circa Miniam. 6. (Sub *Med. procumbens* Bess.) bez stan.

160. *Medicago lupulina* L. 1. var. *typica* Urban. f. *vulgaris* Koch. bez st. 2. Var. *typica* Urban f. *Wildenowii* Asch. bez st. 3. Var. *typica* Urban. f. *Wildenowii* Asch. bez st.

Medicago scutellata All. Kozierozec tarczykowaty. Soryistaksztis torielynis. Zagraniczna roślina znajduje się w Wileńskim Botanicznym Ogrodzie.

Trigonella melilotus coerulea A. et Gr. (Sub *Trifolium Melilotus coerulea*). Koniczyna Melilot błękitny. Dobyls Melilots blaywżydis. Rośnie w Ogrodzie Kretyng. XX. Bernardynów. Szwajcarowie tą rośliną sery swoje zaprawują. Dawniej zażywano tej rośliny na pędzenie moczu, na uśmierzanie bólów tak wewnętrznie, jak i zewnętrznie.

Trigonella foenum graecum L. Sinogójka Fengrek v. Boża trawka. Żyrydobyłis lekarstynis. Znajduje się tylko w Ogrodzie XX. Bernardynów, sprowadzona z Wileńskiego Botanicznego Ogrodu. Mąka z nasion jest jedną ze czterech mąk rozwiązujących, mieszają ją z innemi, chcąc robić kataplazmy na rozwiązanie nabrzmiałości, na uspokojenie zapalenia, na poskrośmienie bólów choroby biedrznej i stawowej. Wywarzenie tych nasion ma cnotę ścierającą i łagodzącą. Daje się w Dysenterji

i excoryacji czyli odarcia kiszek. Pożyteczne wygotowanie nasienia nawet suchotnikom. Ziarna te wybornie tuczą bydło. Z tych więc względów warto roślinę tę zasiewać jak najwięcej. (Patrz Dykcyonarz Medykochirurgiczny pod Fengrek).

161. *Melilotus albus* Desv. *typicus* Asch. et Gr. 1. (Sub *M. officinalis*). Gorzdis ad villam Rudaycie, magna in quantitate crescit. 2. (Sub *M. vulgaris*). In Samogitia. 3. (Sub *M. leucantha*, *M. vulgaris*) bez st. fr. 4. (Sub *M. vulgaris* Bluff.). Żagoris, in agris. 5. (Sub *M. vulgaris*). Circa flumen Minia ad vias et praesertim Gorzdis in collibus circa viam ad villam Rudaycie, bez kw. i ow.

162. *Melilotus officinalis* Desv. v. *typicus* A. et G. 1. (Sub *M. dentata* Willd) fl. bez stan. 2. (Sub *M. polonica*). De aula Gorzdensi flor. Jun.

163. *Trifolium arvense* L. v. *typicum* Beck. f. *agrestinum* Rouy et Foucaud. Koniczyna kotka. Dobyłs taukynis. 1. Rośnie wszędzie na polach, kwitnie przez lato. 2. Bez st. 3. Bez st. 4. *Floribus albis* bez st. 5. (Sub *Tr. angustifolium*). Żagoris in arvis montosis. Żagoris circa montem Kościuszcensem.

164. *Trifolium campestre* Schreb. Koniczyna leżąca. Dobyłs golątesis. Rośnie wszędzie na suchych łąkach, kwitnie w Czerwcu. Wszystkie te wymienione gatunki koniczyny wszelkiemu bydłu przyjemną i pożyteczną są paszą. 1. 3 *pseudoprocumbens* A. et Gr. (Sub *Tr. procumbens* L.). 2. *pseudoprocumbens* A. et G. (Sub *Tr. agr.* var. *villosum*).

165. *Trifolium strepens* Crantz. (*Tr. agrarium* L.) 1. (Sub *Tr. agr.*) bez st. 2. (Sub *Tr. agr.*) bez st. 3. (Sub *Tr. agr.* var. *pumilum*). Żagoris in montosis. Łaciński opis nowej odmiany lecz oprócz niskiego wzrostu (12 cm.) i niewielkiej główki kwiatowej (szer. 10 mm, dług. 8 mm.) forma ta niczem nie różni się od typu. 4. (Sub *Tr. agr.*) bez stan. 5. (Sub *Tr. badius* Comp. Fl. Germ.). *Stipulae conatae e quarum medio petiolus basi dilatatus, ab una radice caules permulti, firmi, fruticulosi. Radix perennis.* Nie jest to stanowczo *Tr. badius*, lecz forma drugoroczna *Tr. agrarium*, przez to różni się wyglądem zewnętrznym — gruby korzeń, dużo grubych łodyg wychodzących razem z korzeniami; to też można ją zaliczyć do *Tr. agr.* forma *biennis* mihi. 6. (Sub *Tr. campestre* Schreb.). Rośnie w Narwoyszach, par. Plungiańskiej, w obrębie Sala na gruntach odłogiem leżących tuż przy Minji na wschód.

166. *Trifolium spadiceum* L. Gordzis in pratis montosis ad montem Diglis.

167. *Trifolium hybridum* L. subsp. *fistulosum* Gilib. fl. 1. (sub *T. spadiceum*) bez stan. 2. (sub *T. filiforme* J. Jundziłł) bez stan.

168. *Trifolium repens* L. v. *typicum* A. et G. f. *genuinum* A. et G. Koniczyna łążąca. Dobyłs slenkąsis. Rośnie wszędzie na polach i łąkach.

169. *Trifolium montanum* L. var. *genuinum* Gren. et Godr. 1. f. *platyphyllum* Beck. Gorzdis circa montem Diglis. 2. *platyphyllum* bez stan. 3. f. *angustifolium* A. et G. bez st.

Trifolium lupinaster L. f. *albiflorum* L. Floribus albis. Floribus in campo aperto subrubellis, in umbroso albis—Patria Caucasus. Asia minor. De Horto Botan. Wilnensi.

170. *Trifolium alpestre* L. subsp. *eualpestre* A. et Gr. v. *monostachyum* Ser. Bez stan. razem z *T. medium*.

Trifolium incarnatum L. β. *elatus* Gib et. Belli. fl. (sub *Tr. inc.*) bez stan.

171. *Trifolium pratense* L. subsp. *eupratense* var. *spontaneum* Willk. Koniczyna łąkowa. Dobyłs łąkynis. Rośnie wszędzie na łąkach i w lasach, kwitnie w lipcu. 1. f. *microphyllum* Lej. et Court. 2. (sub *T. alpestre*) f. *microphyllum* Lej. et Court. 3. f. *rotundifolium* Lej. et Court. (Sub *Tr. striatum* Bluff). Żagoris ad radices collis Kościuszczensis. Floret Jun. 4. var. *sativum*. Schreb. (sub *T. medium*). bez stan. 5. var. *sativum*. Schreb. (sub *T. pratense*) bez stan. 6. v. *spontaneum* f. *rotundifolium* Lej. et Court. (sub *rotundifolium*). Gorzdis circa flumen Minia in pratis humidiusculis. Szateycis circa rivum Błędziawa.

172. *Trifolium medium* L. subsp. *flexuosum* Jacq. v. *typicum* A. et G. 1. (sub *T. rubens*. Gorzdis ad villam Rudaycie in alpinis circa rivulos. 2. (sub *T. rubens* Comp. Fl. G.). Gorzdis in collibus circa Miniam ad montem Diglis. 3. (sub *T. medium*) bez stan. 4. (sub *T. medium*) bez stan. razem z *T. alpestre*. 5. (sub *T. medium*) bez stan. razem z *T. pratense*.

Trifolium medium L. var. *samogiticum* mihi. n. v. bez. st. *Caulis elongatus* (plus 35 cm.) *pilis nanis obsitus, foliola infima 3—4 cm longa, 1,2—1,6 lata, superiora 4—5 longa, 12—14 cm*

lata. Capitula 3 cm. longa et 3,4 lata, tubo calycino graberrimo, 20-nervio. Zbliżone do *T. Sarosiense*, lecz kielich gładki, tymczasem u ostatniego jak zaznacza autor „Kelch mit meist dichter behaarter Röhre und Zähnen“.

173. *Trifolium parviflorum* Ehrh.? Gorzdis de versuris agrorum.

174. *Anthyllis Vulneraria* L. subsp. *vulgaris* Kern. var. *typica* A. G. f. *genuina* Rouy *rubra* (L.) Asch. et G. 1. (Sub *A. Vul.* var. *corolla punicea*). Żagoris ad radices collis Kościuszkiensis, in plaga maritima. 2. var. *Kernerii* Sag. (sub *A. Vuln.*). Bez stan. 3. var. *typica* f. *genuina* (sub *A. V.*) bez stan. 4. var. *typica* f. *monocephala* A. et G. (sub *A. V.* v. *capitulo simplici non duplicato*). Lauksodzis in collibus. 5. v. *typica* f. *declivium* A. et G. bez stan.

175. *Lotus corniculatus* L. *eucorniculatus* Asch. et Gräbn. (sub *L. corn.*). Komonica pospolita. Żalwis łąkynis. Rośnie wszędzie najobficiej na łąkach, kwitnie w Lipcu. 1. var. *arvensis* Ser. Znalazłem w borze, idąc z Połagi na Kunygiszki. Korzeń tej rośliny taką ostrość ma w sobie, iż po żuciu niezmierne palenie bolesne sprawuje, czego doświadczył na sobie WJX. Kamiński, pleban Połongowski, który palenie uśmierzył, żując dojrzałe jagody jałowcowe. 2. var. *arvensis* Ser., bez st. 3. var. *arvensis* (sub *L. c.* v. *a campestris* + *glaber.*) flores subodori. Bez stan. forma o listkach drobnych — *parvifolius* Rouy. 4. var. *ciliatus* Koch. (sub *L. c.* var. *a campestris* + + *L. camp. hirsutus*) Bez stan. f. o listkach drobnych. 5. var. *arvensis* f. *parvifolius* Peterm. (sub *L. c.* var. *uliginosus*). Circa rivum Tenża sub Friszmonty. 6. *arvensis* f. *silvaticus* Baumg. (sub *L. corniculatus* var.). Caulibus basi procumbentibus gracilibus angulatis superne pilosiusculis; stipulis ovatis dentatis foliosis. Foliis obovatis subdentatis. In parochia Poszwitinensi, in pratis silvaticis circa Łauksodzie. Łodyga na wierzchołku dość gęsto owłosiona, lecz u dołu gładka; jest to więc forma jakby przejściowa do innej odmiany a mianowicie: var. *hirsutus* Koch, lecz ta ostatnia jest rasą bardziej charakterystyczną dla południa Europy.

Lotus tetragonolobus L. Komonica szparagowa. Żalwis łąkynis. Rośnie w Syberji; u nas w ogrodach utrzymuje się.

Ojczyzną tej rośliny bynajmniej nie jest Syberja, iecz krainy śródziemnomorskie.

- Lotus Gebelia* L. γ *villosus* Boiss. (Sub *L. Jacobaeus*)
2 okazy De horto Rigensi.
- Glycyrrhiza echinata* L. fl. De horto botan. Wilnensi. Flor.
Jul. Aug. Corolla violaceo-albida coerulea.
- Galega officinalis* L. fl. Floret Jun. Jul. bez st.
- Robinia Pseudacacia* L. Grochowe drzewo amerykańskie.
Akacja grejtoji. Roślina zagraniczna początkowo z północ-
nej Ameryki pochodząca zimę naszą wytrzymuje.
- Caragana arborescens* L. Roślina Groch Sybirski. Akacja
Żyrnis Sybyrskasis. (Sub *Robinia Caragana*). W ogrodach
tylko utrzymuje się. Kwitnie w Maju.
- Astragalus boeticus* L. fr. Bez stan. 1. Obszerny opis po
łacinie podług okazu zielnikowego. 2. (Sub *Tetragonolobus pur-*
pureus Sprengel). Bez stan.
- Astragalus galegiformis* L. fl. et fr. 1. Obszerny opis po łaci-
nie, bez stanowiska. Jako ojczyznę ks. Pabreż wymienia „Sibiria, Armenia”,
lecz właściwą ojczyzną tej rośliny jest Kaukaz, Azja Mniejsza i Syberja wschod-
nia. Stanowiska wskazywane dawniej dla Węgier, Siedmiogrodu i Serbii oka-
zały się mylne. 2. De horto Botanico Wilnensi floret Junio, Julio.
176. *Astragalus glycyphyllus* L. In montanis circa flu-
men Minija et alibi.
177. *Astragalus hypoglottis* L. (*A. danicus* Retz.) fl. fr.
Bez st.
178. *Astragalus arenarius* L. 1. (Sub *A. ar.* var. *sabu-*
losus). Traganek piaskowy. Wytkożyrnis smyltynis. Roś-
nie około Biruty w Połudze. Polonga circa Birutam in arenosis
volantibus. 2. Var. *glabrescens* Rehl. (Sub var. β *sylvaticus*).
Polongae circa Birutam. 3. Var. *glabrescens* (Sub. var. γ *caule*
erecto) bez st.
179. *Oxytropis pilosa* (L.) DC. 1. (Sub *O. pil.* Bluff.).
Żagoris intra pascua praedii Poabalis in cacumine uno collium
inde existentium. 2. (Sub *O. pil.* Besser) bez stan. Bardzo być
może drugi okaz pochodzi od Bessera z Podola.
- Hedysarum coronarium* L. 1. Italia. Crescit in hortis. 2. f.
flore albo (Sub var. fl. a. Sprengel Jundziłł) bez st.
- Desmodium canadense* DC. (Sub *Hedysarum canadense*
L.). Sparceta kanadyjska. Wyużyrnis kanadynis. Roślina
z Wirginii przysłana z Wileńskiego Botanicznego Ogrodu. Opis

tej rośliny znajduje się w pomnożeniu Dykcyonarza Roślin X. Kluka przez Dziarkowskiego.

180. *Coronilla varia* L. 1. Cieciorczka upstrzona. Tetyrwyki markzyidy. Rośnie na polach w Lidzkim. Kwitnie w Lipcu. Ogrodnicy Memelscy zowią *Flos africanus tricolor*. 2. Z Ogrodu Wileńskiego w ogrodzie naszym (hodowana.)

Cicer arietinum L. Bez st. Ojczyzna: krainy śródziemnomorskie Europy i Afryki i Azja zachodnia do Indyi.

181. *Vicia hirsuta* S. F. Gray. *A. eriocarpa* Rouy. f. *fissa* Fröhl. (Sub *Ervum hirsutum* Comp. Fl. G.). 1. Fl. Gorzdis in agris inter segetes et in pratis sub arvis. 2. f. *pumila* Pabrež (Sub var. *pumilum*). Caule 15 — 16 cm. subviolaceo, gracillimo simplicissimo. Pedunculis 1 — floris subpubescentibus, folia aequantibus. Leguminibus dispermis hirsutiusculis, junioribus pendulis. Foliis linearibus, acuminato-mucronatis, junioribus pubescentibus. Kretینگae in agris et arvis ☉ Jul. August. 3. (Sub *Ervum hirsutum* var. a *pedunculis uni-bifloris*) bez stan. f. *subuniflora* mihi. Bardzo być może jest-to mieszaniec pomiędzy *Vicia hirsuta* × *V. tetrasperma*.

182. *Vicia tetrasperma* Mönch. *A. I typica* Asch. u Gr. f. *leiocarpa* Rouy. (Sub *V. bracteata* Pabrež n. sp.). Samogitia. Korcianis circa flumen Ałanta. Obszerny opis po-łacinie, lodyga znacznie wyciągnięta do 64 cm. Odmiana wzrostowa nie zasługująca na wyróżnienie. 2. (Sub *Ervum tetraspermum* Bluff.). Kretینگae in arvis et in agris ☉ Jun. Jul. Folia inferiora tantum truncata mucronata; superiora vero acuminato-mucronata. Forma liści tego gatunku jest bardzo zmienna, forma więc na którą zwrócił uwagę ks. Pabrež nie ma znaczenia dla systematyki. 3. (Sub *Ervum gracile* Comp. Fl. G.). In versuris arvis et hortis aulae Gorzdensis. Lodyga przeszło 60 cm. wysoka owoce o 4 lub 5-u nasionach

183. *Vicia pisiformis* L. fl. bez st.

184. *Vicia silvatica* L. Wyka leśna. Wykis myszky-nis. Rośnie w lasach i zaroślach, kwitnie w Czerwcu. 2. Bez st. Okaz niewielki z owocami z podpisem Comp. Fl. Germ. X. Jundzitt). 3. Bez st. Okaz maleńki bez kwiatów i owoców. Rośnie w zaroślach około Baterji Szwedzkiej pod Wieżajcami. 4. Bez st. 5. Bez st.

185. *Vicia cassubica* L. I typica Pospich. Wyka prosta. Wykis stetetis. 1. f. *pubescens* Čelak. Rośnie w lasach suchych, kwitnie w Lipcu (sub var. *subglabra*). 2. f. *villosa*

Tausch. (sub var. *α villosa*). Wieżaycis in collibus graminosis.
2. f. *villosa cirrhis nullis*) bez stan. 4. f. *villosa* bez stan. 5.
pubescens Čel. bez stan.

186. *Vicia cracca* L. subsp. *imbricata* Gilib. v. a *vulgaris* Neilr. Wyka ptasia. Wykis panksztywis. (Sub *V. tenuifolia* Comp. Fl. G. var. *foliis inferioribus obtusis*). 2 ok. bez stan. 3. bez stan., liczne okazy. 4. bez st. 5. Rośnie wszędzie. na łąkach i w ogrodzie, kwitnie w lipcu. 6. v. *linearis* bez stan. 7. (sub. *V. tenuifolia* Comp. Fl. G.). In arvis Szateycensibus.

187. *Vicia villosa* Roth. A *culta* Asch. u Gr. fl. et fr. (sub *V. villosa*). Florum vexillum violaceum, alae et carina albae. Gorzdis inter segetes aulae. 2. B. Gódroni Asch. u. Gráb. a. *genuina* Rouy. (sub *V. villosa* var. a. *floribus laxis, foliolis oblongis mucronatis, stipulis integerrimis*) bez st. 3. (Sub *V. cassubica*) Leyszis. Inter segetes. 4. (Sub *V. silvatica* Bluff.). Žagoris, Zirnikaj. 5. (Sub *V. angustifolia* var. *silvestris*) bez st.

188. *Vicia sepium* L. 1. a var. *subrotunda* Ser. In districtu Upitensi, in horto aulae Lauksodensis Dominorum Wereszczyńskich. 2. var. *subrotunda* Ser. bez stan. 3. var. b. *vulgaris* Gaud. Wieżaycis et alibi. 4. var. b. *vulgaris* z łąk podleśnych wioski Wilooiżey w Žoranach. 5. var. b. *vulgaris* f. *ericalyx* Čelak. Gorzdis in nemorosis fruticetis. (*Foliola truncata vel obtusa subhirsuta*). 6. var. b. *vulgaris* Gaud. Žoranis in parochia Szakinoviensi. 7. var. b. *vulgaris* Gaud. (sub *V. angustifolia* v. *β arvensis*). In silva abietina Grař. Lieven in parochia Szakinowensi sub Žoranis. 8. v. *vulgaris* (sub *V. sativa*). Inter segetes spontanea. 9. v. *vulgaris* Gaud. (sub *V. sativa*) fl. Sponte crescit inter segetes Conventus Cretingensis. 10. (sub *V. sativa*) fr. razem z ostatnim gatunkiem. Wieżaycis in agris spontanea. 11. (sub *V. sativa* Comp. Fl. germ. var. *α*). Szateycis inter segetes. Autor przytacza po łacinie opis owej odmiany ściśle odpowiadający cechom charakterystycz. *V. sepium*.

189. *Vicia sativa* L. Wyka siewna. Wykis siejemasis. Rośnie na polach między zbożem i na łąkach. Subsp. *V. notata* Gilib. var. *typica* Beck. 1. f. *cordifolia* (sub *V. sat.*). Wieżaycis in agris spontanea. 2. f. *cordifolia* (s. *V. s.*) bez st. 3. f. *cord.* (s. *V. s.*) bez st. 4. f. *obovata* (sub *V. s.*) bez st. 5. f. *cordifolia* (sub *V. cordata* Comp. Fl. G.). Wieżaycis circa sepes inveni sub granario J. R. D. Kapellani. 6. f. *nemoralis* (sub

V. sat. v. *angustifolia*) bez stan. 7. f. *obovata* (sub *V. s. angustif.*) bez stan. 8. f. *cordifolia* (sub *V. sat.* v. *obovata*). Szateycis inter segetes.

Subsp. *V. angustifolia* var. *segetalis* Koch. 1. (Sub *V. ang.* Bluff. var. *truncata*). *Foliola superiorum foliorum truncata mucronata, flores seu corollae dilute rubri.* Żagoris in pratis subarvinis. 2. (sub *V. sepium* L. v. *linifolia* Pabrež n. v.). Kretingae in arvis villae Kretingae non procul a via publica de Kretinga Polongana. Floret Jul. f. *monstrosa*. 3. (sub *V. lathyroides*). Gorzdis in montosis versuris graminosis circa Miniam flumen. 4. To samo drugi okaz. 5. (Sub *V. angustifolia*), Gorzdis circa montem Diglis. 6. (sub *V. sat.* var. *angustifolia*). Polongae in arenosis circa Birutam. 7. (sub *V. sat.* var. *angustifolia*). Kretingae in arvis villae Kretingensis.

Vicia Faba L. Wyka Bób. Wykis Pupa. Sieje się wszędzie, znajoma roślina każdemu. Wszystkie gatunki wyki są wyborną paszą dla bydła.

Lathyrus sativus L. 1. bez stan. 2. f. *angustatus*. Polongae sponte crescens. 3 f. *angustatus* bez stan. Wątpliwą jest rzeczą aby ta południowo-europejska roślina rosła dziko w Połudzie.

Lathyrus odoratus L. Groszek wonny. Żyrnelis Żemerings. Utrzymuje się w niektórych ogrodach dla pachnącego kwiatu. 1. Kwiaty różowe. 2. purpurowe. 3. niebieskie. 5 okazów. Jeden sub *L. tingitanus* L.

190. *Lathyrus silvester* L. var. *oblongus* Ser. 1. Gorzdis ad montem Diglis (liście wązkie 4 — 7 mm.). 2. bez stan. (od 6—16 mm). 3. (sub *L. intermedius*). Gorzdis ad radices collium circa Miniam. 2 listki szerok. do 23 mm. 4. bez stan. (sub *L. intermedius*). Od 10—20 mm. górne 6 mm. 2 okazy zaliczone przez ks. Pabreża do *L. intermedius* różnią się tylko znacznie szerszemi liśćmi od pierwszych dwóch, lecz zarówno forma liści, jak ich potrójne unerwienie każą wszystkie te okazy zaliczyć do jednej i tej samej odmiany.

191. *Lathyrus paluster* L. Groszek błotny. Żyrnelis żlogmynis. Rośnie w obrębie Sela par. Pługiańskiej w Narwoyszach po za Minią ku wschodowi. Kwitnie nawet we Wrześniu. Okazy bez kwiatów o łodydze cienkiej prawie nie skrzydlatej.

192. *Lathyrus pratensis* L. var. *typicus* Pospich. 1. f. *glaberrimus*. Groszek łąkowy. Żyrnelis łąkynis. Rośnie na łąkach leśnych, kwitnie w Czerwcu. 2. f. *glaberrimus* (sub

var. *a foliis multo latioribus glabris, caule alato.*) Żagoris in pratis humidiusculis. Co się tyczy łodygi, to niesłusznie ks. Pabreż nazywa ją „alatus“, gdyż są to tylko bardzo wydatne kanty. 3. Bez stan., bez kw. i ow. okazy drobne 14 cm. wysokości. 4. f. **pubescens** bez stan. 5. f. **glaberrimus** bez stan.

193. **Lathyrus montanus** Bernh. (*Orobus tuberosus* L.). Rośnie wszędzie w lasach, kwitnie w Maju. 1. var. **typicus** forma genuinus. Kretingae in pratis silvaticis ad villam Słuszki większe. Floret Jun. Jul. 2. f. **divaricatus** (sub *Or. t. v. latifolius*). Gorzdis in pratis circa Miniam nemorosis arenosis ad villam Gerdowiany. 3. f. **divaricatus** bez stan. 4. (sub *Or. t. var. a latifolius*). f. **divaricatus**. Gorzdis circa montem Diglis. 5. f. **divaricatus** bez stan. 6. f. **divaricatus** Kretingae ad vill. Słuszki większe. 7. var. **tenuifolius** Garcke. Na mogiłach wsi Gyryniki w parafji Gorz-dowskiej. 8. bez st. 9. Kretingae in pratis silvaticis ad villam Słuszki większe.

194. **Lathyrus vernus** L. A **typicus** Asch. u Gr. Orobek wiosenny. Żyrnykelis pawasarynis. 1. f. **latifolius** Schur. (sub *Orobus vernus* var. *macrophyllus* Pabreż n. v.). Rośnie za Strauptami i rzeką Świętą w stronie Kurlandzkiej na trzebiskach. Kwitnie na początku Czerwca. 2. f. **angustifolius** Rouy. (sub *Orobus vernus* v. *β foliolis oblongo lanceolatis* bez stan. 3. f. **latifolius** (sub *Or. v. var. n. grandifolius* Pabreż). Lenkimis sub villa Striaupy trans flumen Szwętoji in Curonia. 4. f. **latifolius** fl. el fr. (sub *Or. vernus*) bez stan.

195. **Lathyrus niger** Bernh. A **typicus** Asch. et Gräbn. (sub *Orobus niger*). Orobek czarny. Żyrnykelis jóudas. 1. Rośnie wszędzie w lasach, kwitnie w Czerwcu i Lipcu. 2. bez stan. 3. Gorzdis circa montem Diglis. 4. Gorzdis in pratis silvaticis siccis circa Miniam. 5. bez st.

Pisum hortense Asch. et Gräbn. Groch pospolity. Żyrnis siejemasis. Zasiewa się dla pożytków swych w ekonomice i każdemu znajomy. 1. var. **vulgare** Schüll. u. Mart. Prawdopodobnie. Okaz z kawałka łodygi i paru listków. 2. **humile** Mill. (sub *P. vulgare* v. *nanum*). 3. **umbellatum** Mill. (sub *P. vulgare* v. *umbellatum*). Okaz bez kwiatów i owoców, trudno więc sądzić, czy to rzeczywiście, ta sama odmiana.

Phaseolus vulgaris L. Fasola pospolita. Szabólbons anksztasis. Sadzi się w niektórych ogrodach dla użytku

ekonomicznego. I. *communis* Asch. 1 ok. II. v. *nanus* Asch. Fasola kartowata Szabolbons zemasis.

Phaseolus lunatus L. fl. (sub *Phas. potest esse angulosus vel subtrilobus*). Bez st.

Thymelaeaceae.

196. *Daphne Mezereum* L. In sylvis illissimi D-ni Lieven. In parochia Szakinów circa Żorany. fl. et fol. Wewnątrz zażyta dla ludzi i zwierząt jadowita, zapach nawet kwiatów w zamkniętej izbie ma być szkodliwy; zewnętrzne jednak leczenie często się zażywa.

Lythraceae.

197. *Lythrum salicaria* L. 1. Krwawnica zwyczajna. Raudie ziwat-żolie. Rośnie wszędzie koło wód. 2. Ad ripas fluminis Okmiana. Kretynga. 3. Krwawnica pospolita. Raudie ziwatyny. Rośnie około miejsc wodą zalanych, kwitnie w lipcu i sierpniu 4, 5, 6 bez st. 7. (sub *L. S* var. *viliosiuscula* Pabreż). Crescit in stagnis Kunigiszcensibus ad Polongam. Odmiana wymieniona przedstawia cechę zbyt drobną i niestałą, żeby ją wyróżniać. 8. (sub *L. sal.* var. β *lato angulata* Pabreż). Kretynga ad ripas. Okmiana sub horto aulae Kretyngensis. Również nie zasługuje na wyróżnianie. 9. (sub *L. virgatum*) bez st. Okaz źle oznaczony o liściach mniejszych niż u typu i bardziej luźnej kiści kwiatowej, należy jednak do *L. salicaria*.

198. *Peplis portula* L. bez st.

Oenotheraceae.

199. *Epilobium angustifolium* L. 1. E Lithuania 1828. 2 i 3 bez st.

200. *Epilobium hirsutum* L. 1 i 2 bez stan.

201. *Epilobium parviflorum* Schreb. (sub *E. molle* Sprengel). 1. Kretynga circa Okmiana sub cemeterio. 2 bez st.

202. *Epilobium montanum* L. 1. Wierzbówka górna. Kazokas kruma. Rośnie wszędzie w lasach, kwitnie w Czerwcu. 2. Gorzdis circa montem Diglis. 3. bez st. 4. In sylvaticis circa Lauksodzie in parochia Poszwitinensi. 5. E Lithuania 1828. 6. (sub *E. roseum*) bez st. 7. (sub *E. roseum*). Ad fossas, circa flumina et rivos. 3 okazy drobne do 20 cm. leżały pod nazwą *E. roseum* razem z okazami, oczywiście, należącymi do ostatniego gatunku.

203. *Epilobium palustre* L. 1. (sub *E. p.* var. *major*. Pabreż). Polonga circa lacum. 2. (sub *E. Schmidtianum*). Szateycis sub villa Żeymie in pratis turphosis. 3. Polongae in palude circa rivos arenosos. 4. Bez stan. 5. (sub varietas). Szateycis in uliginosis ad villam Żeymie circa turfum parte septentrionale. 6. f. *caespitosa*. Pabreż. *Plantae 8 — 10 cm. altae, dense caespitosae*. 7. f. *virgata* mihi. *Planta 31 cm. alta caule ab initio dense ramoso, foliis alternis lanceolatis ad 5 cm. longis. et. 2—3 mm. latis*. 8. var. *monticolum* Hausskn. (sub *E. pal.* var. *monanthos* Pabreż.) Polongae in paludibus uliginosis sphagnosis. 9. (sub *E. pubescens*). In palude ad litus fluminis Okmiana sub cemeterio Kretingae. 10. (sub *E. pubescens*) b. st.

204. *Epilobium roseum* Schreb. 1. Kretingae, in palude ad litus fluminis Okmiana sub cemeterio. fl. 2. Ad fossas circa flumina et rivos. fl. fr. 3. Bez st. fl. fr.

Oenothera Romanzowii Ledeb. Nakwysza Romanzowju-sza. Amerykoj posiannaktymy. Nakwysza Wyszmiwyszkoji.

Oenothera purpurea Curt. 1. Patria America borealis ora occidentalia. De aula Kretingensi. 2. Opis nowej odmiany.

Oenothera subulata Ruiz. et Pav. b. st.

Fuchsia coccinea Link. Patria Chili. In Samogitia servatur apud magnates. Jul. Aug.

Halorrhagidaceae.

205. *Myriophyllum spicatum* L. Orlan kłosowy. *Płunksny warpieta*. 1. Roślina z pod Altaryi Szateykowskiej. Rośnie w wodach stojących, kwitnie w sierpniu. Okazy wskutek wilgoci zupełnie uszkodzone, lecz i z pozostałych resztek gatunek dał się oznaczyć. 2. Korcianis in fossis Miniae. Razem z liśćmi *Ceratophyllum demersum*.

Pirolaceae.

206. *Pirola minor* L. Polongae in pinetis circa Birutam.

207. *Pirola media* L. Żagoris ultra praedium Poobole, in parte orientali, inter pineta.

208. *Pirola rotundifolia* L. b. st.

209. *Ramischia secunda* Garcke (sub *Pyrola secunda* Bluff.) 1. Żagoris in pinetis ultra praedium Poobole. 2. Polon-

- gae sub Biruta in pinetis alibi passim in sylvis abiegnis. 3. b. st.
4. Žagoris in pinetis ultra Poobolee in oriente. Egzemplarz opisany przez ks. Pabreža jako var. a „*racemo apice disticho*“, lecz położenie kilku górnych kwiatków nie z jednej strony przedstawia tak drobny szczegół, że wymieniona odmiana nie zasługuje na wyróżnienie.
210. *Moneses grandiflora* Salisb. (sub *Pirola uniflora* Bluff.). In sylvis parochia Szakinów sub Žagory.
211. *Chimophila umbellata* (L.) Nutt. 1. Polongae in pinetis circa Birutam a parte orientali et in sylvis Kulensibus (planta rara). 2. B. st. 3. Žagoris ultra praedium Poobolee in pinetis.
212. *Monotropa Hypopitys* (L) Wallr. Łauskożemis in pinetis.
213. *Monotropa hypophegea* Wallr. 1. Polongae in sylvis prope Birutam et alibi. 2. B. st.

Ericaceae.

214. *Vaccinium Myrtillus* L. B. st.
215. *Vaccinium uliginosum* L. 1 i 2 bez stan.
216. *Vaccinium Vitis idaea* L. 1 i 2 bez stan.
- Jeden egzemplarz porażony grzybkim *Exobasidium Vaccinii* zwrócił uwagę autora swoim wyglądem, a nie mogąc zrozumieć tego zjawiska, ks. Pabreż przypuszczał, że ma do czynienia z początkiem wytwarzania się skamieniałości, gdyż opatrzył etykietkę dopiskiem „herba tendens ad petrificationem“.
217. *Vaccinium Oxycoccus* L. 1 i 2 bez st.
218. *Ledum palustre* L. 1, 2 i 3 bez st.
219. *Andromeda polifolia* L. 1 i 2 bez st. 3. var. *latifolia* Pall. (sub *A. myrifica* n. sp. Pabreż). Vegetat Płotelis, sub Berżory in paludosis sphagnosis circa lacum vulgo dictum Bajoru Eżers. fl. Maj, Jun. Autor daje obszerny opis polacinie rzekomo nowego gatunku, przypuszczając jednak, że jest to, być może, tylko odmiana *A. polifoliae*. Obok jednego egzemplarza o liściach do 30 mm. długich i do 10 mm. szerokich o brzegach słabo zawiniętych widzimy widocznie z tego samego stanowiska szereg egzemplarzy o liściach zwykłych, wązkich silnie zawiniętych.
220. *Cassandra calyculata* Don. (sub *Andromeda calyculata*). bez st.
221. *Arctostaphylos uva ursi* (L.) Spreng. (sub *Arbutus uva ursi* Comp. Flor. Germ.). 1. Lenkimis in ericetis et pinetis non procul ab polyandro lenkimensi (planta rara apud nos); fl.

2. Mącznica pospolita. Rośnie pod Lenkimami za dawną mogiłą Lenkimską, idąc od mogiły ku Żemajciom w lasku na wzgórku pod krzyżem starym, z prawej strony drogi. 3. bez st.

222. *Calluna vulgaris* (L.) Salisb. 1. (sub *C. v.* var. *novana* Pabreż.). In campis sterilibus circa Kretingam Jul. August. 2, 3, 4 i 5. bez st. Oprócz wymienionej rzekomej odmiany var. *nana*, autor opatrzył inne podobne egzemplarze nazwą „var. *minima* mihi”, lecz odmiany te oparte li tylko na wzroście nie zasługują na uwagę.

Primulaceae.

223. *Hottonia palustris* L. 1. *Hottonia* błotna. Pelhis pelhynis. Rośnie w wodach bagnistych, kwitnie w Maju. 2. Rośnie w wodach nad rzeką Świętą od Ryciszek do wioski Świętej, albo w bagnach za Łaukożemiami ku Ryciszkom. 3. bez st.

Primula hortensis (sub *P. auricula*).

Szereg okazów często hodowanych u nas w ogrodach t. zw. „aurykle”. Są to mieszańce *Pr. auricula* z rozmaitemi gatunkami o kwiatach różowych, najczęściej z alpejskim gatunkiem *Pr. hirsuta*. Przy jednym napis „Roślina zagraniczna; opis jej w różnych botanikach. Determinowana w Wilnie”. Przy innych, które autor uważa za odmiany gatunku *Pr. auricula* podane są łacińskie opisy rzekomych odmian.

224. *Primula officinalis* Jacq. 1. (sub *Pr. elatior* Jacq. β *calycantha* Bluff.). Žagoris in sylvis humidis. J. M. D. Butler. Strzałka kwiatowa 41 cm. 2. (sub *P. veris elatior*). Pierwiosnka wyższa. Rahtelis aukštasis. Rośnie na łąkach Sałantowskich poza Sałancie w stronie zachodniej pod górą lasami zarosłą naprzeciw osieci ks. proboszcza Sałantowskiego. 3. (sub *P. elatior*). Gorzdis circa montem Diglis. Okaz niezwykle wybujały, liście wraz z ogonkiem do 28 cm. długości i 6 cm. szerokości, strzałka kwiatowa do 39 cm. wysokości. 4. (sub *P. officinalis* = *veris*). Korcianis in pratis circa flumen Minja. Strzałka 15 cm. 5. (sub *P. veris* = *officinalis*). Bez st. Okazy drobne 8–9 cm. 6. (sub *P. veris*) bez st. Jeden okaz 15 cm., drugi 32 cm. Kwiaty znacznie większe niż u wszystkich poprzednich okazów). 7. (sub *P. elatior* var. β *calycantha*). De horto Convent. Cretingensis. Okazy drobne, strzałka oderwana 11 cm. wysok. liście do 9 cm.

Wszystkie okazy przejrane przeze mnie, jakkolwiek różniące się znacznie wysokością, należą do jednego gatunku *P. officinalis* Jacq. Nie znalazłem natomiast żadnego okazu, któryby odpowiadał gatunkowi *P. elatior* Jacq., aczkolwiek tym mianem ks. Pabreż opatrzył kilka okazów. Podobnie okazy z Inflant (Kupffera) i Pińszczyzny (Twardowska), Grodzieńskiego

(Ejsmond) okazały się przy bliższem zbadaniu należącemi do *P. officinalis*. Patrz Lehman. Flora v. Poln. Livl. 287 i Suppl. 78. A. Zalewski. 229, 235.

225. *Primula farinosa* L. 1. Pierwiosnka mączna. Rak-telis Pępeli. Roślina obficie rosnąca około Kretyngi i Po-łagi, na mokrych łąkach, kwitnie w Maju. 2. bez st.

226. *Androsace septentrionalis* L. bez st.

227. *Anagallis arvensis* L. 1. Kurzyslep pospolity. Gay d-
piedy dyrwiny. Znajduje się tylko pod Kretyngą około
brzegów Okmiany rzeki, na pagórkach gliniastych ku słońcu
wystawnych, kwitnie w Czerwcu. 2. bez st.

228. *Lysimachia nummularia* L. 1. E Lithuania 1828.
2. bez st.

229. *Lysimachia vulgaris* L. 1 i 2 bez st. 3. (sub *L. v.*
var. a monanthos). In uliginosis paludosis circa lacum vulgo
dictum Bajoru ezers. Pęd słabo rozwiniętej rośliny o 3-ch parach list-
ków i 1 kwiatku nie zasługuje na wyróżnienie w charakterze odmiany.

230. *Trientalis europaea* L. bez st. fl.

Euparea amoena Sprengel. Vegetat in Horto Aulae
Gorzdensis, floret Jun. Patria Nova Hollandia.

Plumbaginaceae.

Armeria maritima Willd. Niewielki okaz składający się
z paru oderwanych kwiatków, z napisem „exotica“ dowodzi, że
gatunku tego autor nie widział na Żmudzi, lecz otrzymał od
kogoś zasuszoną roślinę dla zielnika.

Convolvulaceae.

231. *Convolvulus arvensis* L. v. β . *hastifolius* Lasch.
(sub *C. arv.*). Powój Polny. Peliewyrkszty dyrwiny. Rośnie
wszędzie na gruntach oranych i około płotów. 2 egz. fl.

232. *Calystegia sepium* L. Pogromontis circa flumen Jura
sub mola Ringensi; fl.

Pharbitis purpurea Voigt. (sub *Convolvulus purpureus*)
Wilec ogrodowy. Peliewyrkszty darżyny. Roślina zagra-
niczna utrzymuje się w ogrodach dla ozdoby.

Convolvulus tricolor L. Powój ogrodowy. Peliewyrkszty
darżyny. Utrzymuje się tylko w niektórych ogrodach, sieje się
corocznie. fl. fr.

Boraginaceae.

Lithospermum officinale L. (sub *Epilobium samogitanum* Pabreż). Gorzdis penes montem Diglis ad rivulos.

Gentianaceae.

234. *Gentiana cruciata* L. 1. Inveni Pogromontis sub moletrina Ringensi in cuneo arenosi fluviorum Jura et Okmiana. Anno 1829, Julii 10 d.; floret Jul. Aug. Goryczka krzyżowa. Rośnie w parafji Pogromontskiej na gruncie piaszczystym w kępach czarnoziemi, w klinie zbiegu rzek Jura i Okmiana, w zakręcie Jury ku Okmianie. Przy młynie Ringiowskim, lubo w małej ilości, kwitnie w lipcu. 2. Tyrszkis circa fl. Wenta in pratis arenosis. 3. b. st.
235. *Gentiana pneumonanthe* L. Invenitur in pratis Czaycensibus ad plagam occidentalem in parochia Gorzdensi (pratus iste nominatur Lędymay).
236. *Gentiana uliginosa* Willd. 1. In pascuis humidis turfosis Polongae prope villam Pamaris, juxta plantam *Myrica Gale* ad plagam meridionalem, floret Augusto. 2. b. st. 3. Korcianis circa arva villae Potyrie praesertim circa arva villici Gaylus. (Corollae nonnullae quadrifidae). 3. (sub *G. campestris*). Na polach oranych dworu Kretyngowskiego; między rolami na łączce. 4. De pratis Itgosys, Lenkimis; floret Augusto. 5. (sub *G. acuta*) sub oppido Korciany in pascuis versus Szmilksie. 6. (sub *G. germanica*). Korcianis in pascuis oppidi ultra Miniam. Egzemplarze karłowate o jednym kwiatku wysokości zaledwie od 1,2 cm. do 3 cm. 7. (sub *G. germanica*). Rośnie na łąkach wsi Tabausie od Paukscia Traydziów ku zachodowi, także lubo rzadko między zmianą średnią gruntów dworu Kretyngowskiego. 8. (sub *G. amarella* var. δ *palmaris* Pabreż.) bez-st. Egz. od 5—10 cm. 9. (sub *G. amarella* var. ϵ *subuniflora* Pabreż) b. stan. Egz. od 3—5 cm.
237. *Gentiana lingulata* C. A. Agardh. (sub *G. obtusifolia* Bluff.). 1. Kretingae in pratis villarum Tubausie et Kurmajcie non procul a Traydzie.
238. *Gentiana axillaris* F. W. Schmidt. 1. (sub *G. pratensis* Sprengel). Korcianis in pratis et pascuis.
239. *Erythraea Centaurium* Pers. 1 i 2 typowe okazy bez st. 3. (sub *E. uliginosa* Bluff.). Gorzdis circa Miniam in

montosis uliginosis. Drobne okazy tego samego gatunku. 4. (sub *E. emarginata* Bluff). Habitat Samogitiae locis humidis. Drobny okaz 10 cm. wysoki o wązkich liściach i 2-ch kwiatkach.

240. *Erythraea pulchella* Fr. (sub *E. pulch* var. *angustifolia*). Polongae ultra montem Holenderschmitz ad margines arenosas paludis prope tuguriolae piscatorum flor. Jun. Jul.

241. *Sweetia perennis* L. 1. Lielely mintącioji. Rośnie około Tęży pod Pryszmaciami przy drodze do Połagi. Kwitnie w Lipcu i Sierpniu. Autor odróżnia trojakiemu rodzaju nowe odmiany. 2. var. *media* Pabreż Polongae sub Kunigiszki. 3. var. β *alternifolia* Pabreż *caule minore foliis alternis*. Polongae et Kretingae ad Tenżam. 4. var. γ *nana* Pabreż. Polongae in pratis turfosis ad villam Kunigiszki. 5 bez st.

Z przytoczonych odmian jedynie tylko druga var. *alternifolia* Pabreż ma pewną wartość systematyczną, gdy dwie inne oparte są jedynie na względnych bardzo cechach wzrostu. Podobną odmianę o liściach naprzemiangłębłych obserwował i Koch w Górach olbrzymich, lecz osobnej nazwy jej nie daje.

242. *Menyanthes trifoliata* L. 1. Bobrek trzylistny. We bry pupłayszkie. Rośnie wszędzie na łąkach mokrych mianowicie przy zdrojach. Kwitnie w Maju. 2. ok. bez st.

243. *Limnanthemum nymphaeoides* (L.) Link. (sub *Villarsia nymphaeoides*). In Borussia sub oppido Schylgale et Szakuny in fossis fluminis Niemen. Exemplum plantae hujusce acceptae perillustris M. D. Wolfgang, Professor Farmaciae in universitate Wilnensi.

Sądząc z tego napisu, sam okaz jako rzadki został odesłany do Wilna do prof. *Wolfganga*, w zielniku pozostało tylko obok etykiety kawałek kłacza, prawdopodobnie, ze wspomnianej rośliny.

Apocynaceae.

Vinca minor L. Barwinek mniejszy. bez st.

Asclepiadaceae.

244. *Vincetoxicum officinale* Mönch. (sub *Asclepias vincetoxicum*). 1. Tojeść pospolita. Prakaytie myszdajny. Rośnie lubo zrzadka w lasach mokrych, obficie jednak na łąkach poza Minią w parafji Gorzdowskiej, pod wsią Girdowiany Kwitnie w Maju i Czerwcu. 2, 3 i 4 bez st.

II.

ROŚLINNOŚĆ OKOLIC POŁĄGI

HISTORIA BADAŃ FLORYSTYCZNYCH

Poługa (po lit. Palanga) leżąca na wąskim pasku lądu, gdzie Żmudź dawno stykała się z morzem, a przez to posiadająca szereg ciekawych roślin, które w głębi lądu nie rosną, była zaniedbana przez pierwszych badaczy flory Litwy, jako leżąca daleko od centrów życia umysłowego. Wprawdzie, zarówno J. E. Gilbert, jak i ks. S. B. Jundziłł włączają do swoich flor jeden gatunek — *Aster tripolium* L., rosnący nad Bałtykiem, lecz nie podają ściślejszego stanowiska, dopiero pierwszy Józef Jundziłł w swojej podróży, przedsięwziętej na Żmudź z polecenia i pod egidą Wydziału Fizyczno-Matematycznego Uniwersytetu Wileńskiego w r. 1821 dociera do Połagi i w sprawozdaniu swoim daje poraz pierwszy konkretne wiadomości o tamtejszej florze.

Do Połagi J. Jundziłł przybył z Kretyni 12 sierpnia 1821 r., przebył tam 8 dni, zwiedził najbliższe okolice i jadąc brzegiem morza w stronę jeziora Papa w Kurlandji, wyruszył w dalszą drogę do północnej części Żmudzi. W Kretyndze badacz wileński zawarł znajomość z ks. Pabrzeżem, widział jego zieleńnik i później był z nim w kontakcie, jak również i inni botanicy wileńscy, tak że ks. Pabrzeża musimy zaliczyć również do pierwszych badaczy tej flory, aczkolwiek nic on drukiem nie ogłaszał, lecz wiemy, że posyłał rośliny do Wilna i informował tamtejszych botaników. W wydanym obecnie fragmencie flory Żmudzi z zieleńnika ks. Pabrzeża mamy 34 gatunki z Połagi.

W swoim Raporcie z podróży J. Jundził wyróznit 29 gatunków z Połagą związanych, wymienił równieź niektóre z tych stanowisk dodając parę nowych w swojej florze Litwy. (Opisanie... 1830), przytaczając w niej dla Połagi 19 gatunków. Nieco nowych gatunków dla Połagi znajdujemy w dziele Eichwalda „Naturhistorische Skizze...” (1830), gdzie S. B. Gorski w opracowaniu części botanicznej podaje dla tej miejscowości 10 gatunków, lecz w podanych przez niego 30-u gatunkach dla flory sąsiedniej Kretynki widać, że badacz wileński otrzymywał niektóre rośliny nadmorskie, prawdopodobnie, drogą przez Kretynkę przez ks. Pabrzeża, podając niezupełnie ściśle stanowiska, np. „Nad morzem, koło Kretynki“, aczkolwiek Kretynka jest o 11 kilometrów oddalona od morza.

Później odwiedził Połagę i znany florysta rosyjski dr. E. Lindemann, który w roku 1860 ogłosił nie przedstawiający wartości, bo pozbawiony stanowisk, wykaz roślin znalezionych aż w 24 gubernjach państwa Rosyjskiego, między innymi przytacza 284 gatunki roślin dla gub. Kowieńskiej. Z kilku jednak dokładniejszych cytat pomieszczonych w uwagach okazuje się, że był on w Kretyndze (str. 53 i 63), jak również i w Poładze (str. 73), gdzie wzbogacił znajomość tamtejszej flory przez znalezienie *Lathraea squamaria* L.

Z notatek o florze Żmudzi ks. A. Kossarzewskiego (ogł. w 1863 i 1864 r.) zaczerpniętych z wiadomości zebranych przez ks. Pabrzeża, że 102 gatunków, jakie on przytacza dla Żmudzi, dla Połagi da się wyłowić zaledwie pięć-gatunków, już znanych, lecz podanych przeważnie pod niewłaściwymi nazwami, tak *Juncus botnicus* ma oznaczać prawdopodobnie *J. balticus*, *Festuca alpina* = *F. rubra*, *Silene patula* = *S. nutans*, poza tem podano *Alyssum montanum* i *Glyceria maritima*.

W r. 1883 odwiedził Połagę w sierpniu i spędził tam miesiąc znany polski florysta Kazimierz Łapczyński, który w owe czasy z wielkim zapałem zabrał się do badania flory Litwy.

W ciągu krótkiego swego pobytu K. Łapczyński zaznajomił się ściśle z roślinnością wybrzeża morskiego w Poładze, daje dokładny spis charakterystycznych elementów tej roślinności i przytacza 299 gatunków roślin wyższych tam znalezionych oraz 7 gatunków mchów oznaczonych przez d-ra T. Chłubińskiego.

W roku 1912 zbierał rośliny w okolicach Połagi Jan Niekrasz. Niewielki zielnik zawierający około setki gatunków roślin, będący zaczątkiem muzeum w Połądze, oglądałem na miejscu. W króciutkim przewodniku po Połądze wydanym w 1913 r. przez Towarzystwo miłośników Połagi poleca się opiece publiczności 4 gatunki roślin: na wydmach — *Elymus arenarius* i *Cakile maritima* (która za mojej bytności była już wielką rzadkością) i w lesie — *Platanthera bifolia* i *Campanula persicifolia*.

W roku 1913 dzięki zasiłkowi udzielonemu mi przez Kasę im. J. Mianowskiego rozpocząłem z Dorpatu badanie flory Żmudzi, spędzając lato w Połądze, skąd robiłem wycieczki wzdłuż morskiego wybrzeża na północ do rzeki Świętej i w głąb kraju do Kretynki. Po raz wtóry w roku 1914 aż do wybuchu wojny kontynuowałem te badania. Zebrany przez dwa lata zielnik musiałem, niestety, pozostawić w Połądze. Przed paru laty dzięki uprzejmości prof. K. Regela z Kowna udało mi się odzyskać pewne drobne fragmenty tego zielnika¹⁾. Z drobnych fragmentów, jakie ocalały i niektórych notatek mogę teraz dać tylko ogólne luźne uwagi dotyczące roślinności Połagi. W roku 1913 wielką pomoc okazał mi p. Kazimierz Kulwiec, który sfotografował wiernie najważniejsze zbiorowiska roślinne Połagi. Fotografie te na szczęście ocalały i reprodukowane obecnie dają dobrą ilustrację do poznania szaty roślinnej wybrzeża morskiego tej części Bałtyku. Za tę pomoc miło mi jest wyrazić p. K. Kulwiciowi moje serdeczne podziękowanie.

SKŁAD FLORY

K. Łapczyński dał najobszerniejszy wykaz (299 gatunków) roślin Połagi. Ponieważ jednak bawił tam czas krótki i to w miesiącu sierpniu, niesprzyjającym badaniom florystycznym, kiedy większość roślin już przekwitła, wielu więc roślin nie mógł zebrać, niektóre przeoczył. Aczkolwiek cytuje on niektórych poprzedników zwłaszcza „Opisanie” J. Jundziła, jednakże

¹⁾ Z książki prof. K. Regela (= Regelis) „Fontes florae Lithuaniae”. Kaunas (Kowno). 1931. Str. 253, dowiaduję się, że zielnik mój z Połagi znajduje się w klasztorze w Kretyndze. Niestety, nie udało mi się go otrzymać.

nie wyczerpał odnośnej literatury, gdyż, jeżeli uwzględnić Raport z podróży J. Jundziłła, jego „Florę” i dzieło Eichwalda, to znajdziemy tam sporo roślin nawet charakterystycznych dla flory Połagi, których K. Łapczyński nie uwzględnił. Do tego można dodać jeszcze jeden gatunek wskazany przez E. Lindemanna.

Jeżeli zrobić wyciąg z tych prac i sięgnąć jeszcze do wyżej opracowanego fragmentu z zielnika ks. J. Pabrzeża (34 gatunki), to możemy dać spis 63 gatunków zebranych w Połudzie przez poprzedników Łapczyńskiego, wśród nich 37 gatunków nie uwzględnionych przez warszawskiego florystę. Tak więc, jeżeli uwzględnić wszystko, co mamy w literaturze o florze Połagi, to liczba gatunków roślin kwiatowych wzrośnie do 336. Pragnąc skompletować wiadomości o florze Połagi, przytaczam ten spis.

SPIS ROŚLIN Z OKOLIC POŁĄGI

z zielnika ks. Jerzego Pabrzeża (o. Ambrozego) (1771 †1849) oraz dzieł Józefa Jundziłła, S. B. Gorskiego (u Eichwalda) i E. Lindemanna.

ENUMERATIO PLANTARUM POLONGAE CRESCENTIUM

ex herbario rever. patris Georgii Pabreż (p. Ambrosii) (1771 †1849)
et ex scriptis Josephi Jundzilli, St. B. Gorskii (apud „Eichwald”) et E. Lindemanni.

Skróty: Pab. = Pabreż; Jundz. IV. = J. Jundziłł Raport. IV podróży; Jundz. Opis. = J. Jundziłł opisanie...; Gorski—Eichw. = Eichwald. Naturhistorische Skizze...

* Krzyżykiem oznaczone są gatunki nie wymienione w spisie K. Łapczyńskiego. — Plantae in Florula Polongae K. Łapczyński omissae asterisco designatae sunt.

Equisetaceae.

1. **Equisetum ramosissimum* Desf. (sub *E. multiforme* Vauch.) — Gorski—Eichw. 104. Połaga.

Lycopodiaceae.

2. **Lycopodium Selago* L. — Jundz. III 580,1 Połaga, na błotach nad morzem.

Potamogetonaceae.

3. *Zostera marina L. — Gorski—Eichw. 126. W morzu Bałtyckiem.

4. **Potamogeton gramineus* L. — Jundz. IV 584,7. W jeziorze Papa na północ od Połagi na Łotwie.

5. *Ruppia maritima L. — Gorski-Eichw. 126. Na brzegu Bałtyku, niedaleko Kretyngi¹⁾

Juncaceae.

6. *Juncus balticus* Willd. (jako odmiana *J. glaucus*) — Jundz. Opis. 148. W okolicach Połagi.

Cyperaceae.

7. **Schoenus nigricans* L. — Jundz. Opis. 26. Na błotach torfowych koło Jurborga i Połagi.

8. *Carex arenaria* L. Jundz. III 580 Połaga na piaskach nad morzem. — Jundz. Opis. 402. Tamże. — Gorski-Eichw. 120. Koło Kretyngi.

Gramineae.

9. **Calamagrostis pseudophragmites* (Hall) Baumg. (*C. littorea* DC.) — Gorski-Eichw. 116. Koło Połagi.

10. **Ammophila arenaria* Link. (*Psamma areraria* Roem. et Schult.) — Jundz. III, 580. Połaga nad morzem. — Gorski-Eichw. 116 (sub *Arundo arenaria* L.). Koło Kretyngi.

11. **Ammophila arenaria* × *Calamagrostis epigejos* (sub *Arundo baltica* Flügge). — Gorski-Eichw. 116. Koło Połagi, nad Bałtykiem.

12. **Sesleria coerulea* Wett. — Jundz. IV, 582,—7. Połaga, na miejscach wynioślejszych. — Jundz. Opis. 43. Tamże koło góry Biruty. — Gorski-Eichw. 118. Koło Kretyngi.

13. *Festuca rubra* L. var. *arenaria* Fries. (sub var. β *spiculis villosis* M. et K.) — Gorski-Eichw. 118. Nad brzegiem morza, niedaleko Kretyngi.

14. *Elymus arenarius* L. — Jundz. Opis. 43. Na piaskach nad morzem w okolicach Połagi. — Gorski-Eichw. 119. Koło Kretyngi.

Myricaceae.

15. *Myrica gale L. — Jundz. IV 582,—7 Połaga w zaroślach. — Jundz. Opis. 66. — Gorski-Eichw. 130. Koło Połagi i Kretyngi.

Salicaceae.

16. *Populus nigra L. — P a b. Rośnie przy domach koło Połagi, Kretyngi i Korcian. — Roślina hodowana.

¹⁾ S. B. Gorski, mając, widocznie, wiele roślin nadmorskich przystających przez ks. Pabrzeża z Kretyngi, tym stanowiskiem oznacza niektóre rośliny nadmorskie, aczkolwiek Kretynga znajduje się o 10 km. od morza.

Polygonaceae.

17. *Rumex maritimus* L. — P a b. Pod Połogą, przy brzegu morskim, na piasku morskim między łaźnią i budkami.
18. *Rumex aquaticus L. fl. — P a b. Polongae, in rivo pratensi sub Stare Miasto circa villicum Abdemis.
19. **Polygonum amphibium* L. var. *aquaticum* Leys s. - P a b. Połoga.
20. **Polygonum Persicaria* L. var. *rudera le* Meis n. et var. *tomentel- lum* Beck h. (sub var. *pusilla*) — P a b. Polongae, ad littora maris.
22. *Polygonum aviculare* L. subsp. *littorale* Link = *P. heterophyl- lum* Lind m. var. *littorale* Link. - P a b. Polongae, ad littora maris. — Jun d z. IV, 583. (sub *P. arenarium*). Szwentanniki na północ od Połogi, na brzegu morza. — Gorski-Eich w. 132 (sub *P. arenarium* Kit.). Na brzegu Baltyku, między Szwentanikami a jeziorem Papa.

Chenopodiaceae.

22. *Corispermum intermedium* Schweigg. - Jun d z. III, 580. (sub *Salsola hyssopifolia*?). Na piaskach nad morzem w okolicach Połogi — Jun d z. Opis. 2. — Gorski-Eich w. 133. Koło Kretyni. Z nazwy gatunkowej użytej w raporcie możnaby przypuszczać, że jest to *Cor. hyssopifolium*, lecz w swojej Florze J. Jun d z i ł podaje tylko pierwszy gatunek.
23. **Chenopodium album* L. subsp. *eualbum* Ludwig I *spicatum* Koch. var. *praeacutum* Beck. - P a b r (sub. *Ch. rubrum* Bluff.). Polongae. circa Birutam.
24. *Atriplex patulum* L. — Jun d z. IV, 583. — 7 Szwentanniki, na brzegu morza.
25. *Atriplex littorale* L. — Jun d z. Opis. 424. Nad morzem w okoi- cach Połogi (ks. P a b r e z).

Caryophyllaceae.

26. *Silene nutans L. — P a b. Rośnie Koło Połogi, w zaroślach.
27. **Stellaria crassifolia* Ehrh. — P a b. (sub *St. aquatica*). Polongae ad litora maris, in paludosis.
28. **Honckenia peplodes* Ehrh. — P a b. (sub *Arenaria peplodes*). Rośnie za Połogą na brzegach morskich. — Jun d z. Opis. 179 (sub *Ar. pepl.*). — Gorski-Eich w. 174. (sub *Adenarium peplodes* Rafin.). Nad brzegiem Baltyku, koło Kretyni.
29. *Sagina nodosa* (L.) Fenzl. f. *ramosissima* With. — P a b. (sub. *Spergula nodosa*). Polongae in arenosis humidis.
30. *Spergula arvensis* L. var. *vulgaris* (Boenn) Mert. et Koch. — P a b. (sub *Sp. pentandra*) Połoga.
31. **Spergula vernalis* Willd. — P a b. (sub. *S. pentandra*). Połoga, pod Birutą.

Cruciferae.

32. *Alyssum montanum* L. — Jundz. IV, 582, 7. Połąga koło góry Biruty, na piaskach — Jundz. Opis. 259.
33. **Alyssum calycinum* L. — Gorski-Eichw. 178. Nad Bałtykiem.
34. *Cakile maritima* Scop. — Jundz. IV, 582,—7. Połąga na brzegu morza. — Jundz. Opis. 256.

Droseraceae.

35. *Drosera anglica Huds. — Pab. In paludosis Polongae non procul a *Myrica gale* in parte australi.

Violaceae.

36. *Viola rupestris Schm. (sub *V. declinata* et *decumbens*?) — Jundz. IV, 582,—7. Połąga, koło góry Biruty, na piaskach.

Linaceae.

37. *Linum catharticum* L. — Pab. Polongae, ad litus maris.

Geraniaceae.

38. *Erodium cicutarium* L'Hérit. α *immaculatum* Koch. f. *hirsutum* Brumhard. — Pab. Polongae, in arenosis.
39. *Polygala vulgaris* L. Pab. Polongae sub Holenderschmitz non procul a lacu in pratis Senniemiensis.
40. **Polygala amarella* Crantz. — Pab. (sub *P. uliginosa* et *P. austriaca*). Polongae sub villa Kunigiszki in pratis siccioribus aulae Dorbianensis. Z Połągi również zanotowano odmiany białokwiatowe (*flore albo*).

Empetraceae.

41. *Empetrum nigrum* L. — Jundz. IV, 582. Połąga, zarośla.

Saxifragaceae.

42. **Saxifraga hirculus* L. — Pab. Polongae in paludosis sub villa Kunigiszki. — Jundz. IV, 582. Tam że, na łąkach torfowych.
43. *Ribes alpinum L. — Pab. Rośnie dziko w Połądze za starem miasteczkiem około pólów sianożęci od morza.

Papilionaceae.

44. **Lotus corniculatus* L. *eucorniculatus* Asch. et Gräbn. var. *arvensis* Ser. — Pab. W borze, idąc z Połągi na Kunigiszki.
45. *Astragalus arenarius* L. — Pab. (sub *A. arenarius* var. *sabulosus*) oraz odmiana var. *glabrescens* Rchb. (sub *A. ar.* var. *sylvaticus*). W Połądze, koło Biruty.

46. *Vicia villosa Roth. — Jundz. Opis. 312. Między zbożem koło Połagi. — Jundz. IV, 582, 7. (sub *V. pilosa*) Tamże.
47. **Vicia angustifolia* L. var. *segetalis* (Thuill.) Koch. — Pab, (sub *V. sativa* var. *angustifolia*). Polongae in arenosis circa Birutam. — Gorski-Eichw 168 (sub *V. pilosa* M B). Na wzgórzu Biruty koło Połagi.

Lythraceae.

48. *Lythrum Salicaria* L. — Pab. In stagnis Kunigiszscensibus ad Polongam.

Oenotheraceae.

49. *Epilobium palustre* L. — Pab. Polongae in paludibus circa rivos arenosos.

Pirolaceae.

50. *Pirola minor* L. — Pab. Polongae in pinetis circa Birutam.
51. *Pirola secunda* L. — Pab. Polongae sub Biruta.
52. *Chimaphila umbellata* (L.) Nutt. — Pab. Polongae in pinetis circa Birutam.
53. **Monotropa hypophegea* Wallr. — Pab. Polongae, in silvis prope Birutam.

Primulaceae.

54. *Primula farinosa L. — Pab. Około połagi na mokrych łąkach. — Jundz. IV, 582,—7,— Jundz. Opis. 87. Tamże (ks. Pab rez). — Gorski-Eichw. 135. Koło Kretyngi.

Scrophulariaceae.

55. *Linaria odora* Chav. — Jundz. III (sub *L. juncea*). — Jundz. Opis. 250 (sub *L. Loeselii*). Na piaskach nad morzem w okolicach Połagi. — Gorski-Eichw. 139 (sub *L. Loeselii* Schweigg). Koło Kretyngi i Połagi.
56. **Lathraea squamaria* L. — E. Lindemann. Index Połaga.

Gentianaceae.

57. *Gentiana uliginosa* Willd. — Pab. In pascuis humidis turfosis. Polongae — Jundz. IV, 582, — 7 (sub *G. amerella*). Tamże.
58. **Erythraea pulchella* Fr. — Pab. (sub *Er. pulch.* var. *angustifolia*). Polongae ultra montem Holenderschmitz ad margines arenosos paludis.
59. *Sweetia perennis L. — Pab. Polongae in pratis turfosis. — Jundz IV, 582,—7. tamże. — Gorski-Eichw. 142. Koło Kretyngi.

Compositae.

60. *Aster Tripolium L. — Jundz. Opis. 354. Na miejscach błotnistych nad morzem koło Połagi.
61. *Senecio viscosus* L. — Gorski-Eichw. 148. Połaga.

62. *Tragopogon floccosus* W. K. — Jundz. IV, 582,—7. (sub *Tr. canum*). Połąga kolo góry Biruty na piaskach.

63. *Hieracium vulgatum* Fries. (sub. *H. saxatile* L.) — Jundz. III, 580. Połąga nad morzem. — Gorski-Eichw. 150 Koło Połągi.

Prof. K. Regelis (Regel) w wydanej niedawno pracy p. t. „Fontes florum Lithuaniae“, podając nowe stanowiska dla stu kilkudziesięciu gatunków litewskiej flory, przytacza z własnych spostrzeżeń 20 gatunków roślin dla Połągi, z tego połowa t. j. 10 należy do gatunków po raz pierwszy wskazanych dla tej miejscowości, a mianowicie: *Aira praecox L., *Listera cordata R. Br., **Corallorhiza innata* R. Br., **Montia lamprosperma* Cham., **Gypsophila paniculata* Fisch., *Lotus uliginosus Schkuhr., *Oxalis stricta L., *Radiola linoides L., *Peplis portula* L., *Centunculus minimus* L. 8 gatunków oznaczonych gwiazdką są nowością dla flory Żmudzi i Litwy spólczesnej. W ten sposób liczba gatunków znanych z najbliższych okolic Połągi wraz ze wskazaniami przeze mnie wzrosnie do 368.

W badaniach swoich dążyłem do wyczerpującego poznania flory Połągi i jej okolic zarówno roślin wyższych, jak i niższych. Strata zielnika nie pozwala mi obecnie odtworzyć całości, jak tego pragnąłem. Przytaczam tylko, jak mówiłem, niektóre ocalone fragmenty.

Specjalną uwagę zwróciłem na rosnące tam gatunki wierzb (*Salix*). Przy ich oznaczeniu korzystałem z uprzejmości doskonałego znawcy wierzb dr. P. Lakschewitza z Libawy, któremu tu składam serdeczne podziękowania. Oprócz okazów zebranych przeze mnie w r. 1913, są tu i 2 okazy zebrane przez J. Niekrasza. Wśród tych 15 gatunków wierzb, jakie niżej przytaczam, dla Połągi i Kretynki 12 jest po raz pierwszy wskazanych.

SPIS WIERZBOWATYCH (*SALICACEAE*) znalezionych w Połądze.

1. *Populus tremula* L. W lesie 11. VII 1913. Osika jest jedynym gatunkiem tego rodzaju rosnącym tutaj dziko. Sokora (*Populus nigra* L.) spotyka się jedynie jako drzewo sadzone przy domach lub drogach.

2. *Salix pentandra L. ♀. W lesie pod Kretyną 1.VIII.1913.
3. *Salix alba* L. fol. Połaga. Nad brzegiem Rąży. 24.VII.1913.
4. **S. alba* L. × *S. fragilis* L. Nad brzegiem Rąży. 11.VII.1913.
5. *Salix caprea L. fol. Na skraju lasu, wśród zarośli. 12.VII.1913.
6. *Salix aurita L. fol. W lesie pod Kretyną. 1.VIII.1913.
7. *Salix aurita L. × *cinerea* L. Połaga. W lesie. 29.VII.1913.
8. *Salix repens* L. ♀ fr. oraz forma pełzająca f. *arenaria* A n d. Na piaskach utrwalonych koło Czapki Holenderskiej.
9. **Salix rosmarinifolia* L. ♀ fr. Połaga, na miejscach wilgotnych blisko morza 1 VII.1913.
10. *Salix nigricans Sm. W lesie pod Kretyną. 1.VIII.1913.
11. *Salix cinerea L. × *nigricans* Sm. Połaga w lesie 29 VII.1913. Pod Kretyną, w lesie 1.VIII.1913. Znajdowałem często na obydwu stanowiskach okazy z liśćmi żółtymi od masowo występującego grzybka.
12. *Salix daphnoides V i l l. fol. Połaga. Na wydmach nadmorskich. 12.VII.1913.
13. *Salix acutifolia W i l l d. Połaga 1912. J. Niekrasz (sub *Salix* sp). Culta!
14. *Salix viminalis* L. fol. Połaga. Wśród zarośli 11.VII.1913. — Nad brzegiem Rąży. 28 VII.1913.
15. *Salix incana S c h r a n k. fol. Połaga 1912. J. Niekrasz (sub *S. angustifolia*). Culta!
16. *Salix purpurea* L. Połaga wśród zarośli, niedaleko morza. 10.VII.1913.

Rzeczą godną uwagi jest rozpowszechnienie na Żmudzi, zwłaszcza w okolicach Kretyni, przy drogach i osiedlach wierzby kruchej o bardzo charakterystycznej kulistej koronie. Nie są to wierzby ogłowione, jak u nas, lecz drzewa nieobcinane, mające specyficzną właściwość tworzenia takich kulistych koron. Te piękne grupy wierzb, ciągnące się wzdłuż dróg, nadają nawet specyficzne piętno krajobrazowi zachodniej Żmudzi, spotykają się i na Łotwie.

Dzięki uprzejmości p. M. Brensztejna, udało mi się ustalić pochodzenie tej wierzby. Okazuje się, że wprowadzono ją do Telszewskiego powiatu w r. 1785 ze Szwecji, jak świadczy o tem Włodzimierz Gadon¹⁾. Jest to więc pewna mutacja

¹⁾ Gadon Włodzimierz: Statystyka Xięstwa Żmudzkiego. Paryż. 1839. Str. 36. „Z liściowych drzew Żmudź ma najwięcej brzozy i olszyny oraz wierzby, leszczyny i łozy. Lipa, jesiony, klony wiąze i graby rosną już pojedynczo, już w gajach i lasach. Do osobliwych płodów roślinnych policzony na Żmudzi gatunek wierzby z Szwecji koło roku 1785 sprowadzonej, a w Telszewskim (powiecie) bardzo rozpowszechnionej, szwedzką z wanej. Drzewa tej wierzby, zupełnie okrągło jakgdyby pomarańczowe i starannie strzyżone rosnąc, zdobią chaty wiejskie“.

Trükste puul.:

68, 69, 72-103

Co się tyczy *Primula farinosa*, to aczkolwiek wspomina o niej J. Jundziłł zarówno w swym Raporcie, jak i we Florze, powołując się na ks. Pabreża, a także Gorski (Eichwald) koło Kretyngi, lecz Lindemann wyraża pewną wątpliwość, gdyż rośliny tej nie odnalazł; nie wspomina o niej i Łapczyński. Tymczasem roślinę tę widziałem w dużej ilości za-

2. Las sosnowy pod wzgórzem Birutą, gdzie znaleziono *Linnaea borealis*.
Forêt de pins sur la colline Biruta, station de *Linnaea borealis*.

równy na bagienkach nadmorskich pod Połagą, jak i na torfowisku pod Fryszmontami niedaleko Kretynki; w r. 1914 w drugiej połowie czerwca znalazłem jeszcze parę spóźnionych w rozwoju kwiatów.

K. Łapczyński w swoim spisie nie uwzględnił kilku bardzo charakterystycznych roślin dla Połagi. Nie wymienia np.

tak charakterystycznego krzewu, jak atlantycki element w naszej florze *Myrica gale* L., wskazany przez Jundziłła i Gorskiego; osobiście zbierałem tę roślinę na torfowiskach okolic Połagi.

Do błędów jakie się wkrały w opis Łapczyńskiego należy podanie jako pospolicie rosnącej nad morzem w Połdze *Glaux maritima* L.; florysta nasz wyraża przytem zdziwienie, że J. Jundziłł tej rośliny tam nie zauważył. Tymczasem staranne poszukiwania przeze mnie tej rośliny w okolicach Połagi nie dały wyników. Widocznie więc, że Łapczyński, który był tu pod koniec lata po przekwitnięciu wielu roślin i notował rośliny z pierwszego wejrzenia, pomieszał tę roślinę z *Honckenia peploides*, której nie przytacza wcale, chociaż właśnie ona jest bardzo pospolita na piaskach nadmorskich okolic Połagi i niezmiernie charakterystyczna dla tej roślinności. W przekonaniu o błędzie popełnionym przez Łapczyńskiego jeszcze bardziej utwierdza mię fakt, że podobny błąd znalazłem i w zielniku zebranym przez J. Niekrasza, gdzie również pod nazwą *Glaux maritima* figurowała *Honckenia peploides*.

Z traw tak charakterystycznych dla wydm Połagi Łapczyński nie wymienia również *Ammophila arenaria*, 'tymczasem w utrwalaniu wydm ma ona takie same znaczenie, jak i *Elymus arenarius*; na całej przestrzeni żmudzkiego i łotewskiego wybrzeża od Połagi do Libawy obie te trawy grają na wydmach rolę dominującą i spotykają się często. Są tereny większe, gdzie przeważa jedna, czasem znów główną rolę gra druga.

Z innych traw Łapczyński nie wymienia *Nardus stricta*, którą obserwowałem na niektórych suchych polanach.

Z charakterystycznych roślin nadmorskich nie wymienia również Łapczyński i *Triglochin maritimum* L, którą zbierałem w Połdze obok zwykłej *Triglochin palustre* L.

Z gatunków obserwowanych przeze mnie, niewymienionych u Łapczyńskiego mogę jeszcze zanotować: mącznicę *Arctostaphylos uva ursi* L. — obficie w lasach na północ od Połagi ku rzece Świętej, *Pinguicula vulgaris* L. — często na bagienkach międzywydmowych razem z *Primula farinosa* L., *Epipactis palustris* Cr., *Pedicularis sceptrum Carolinum* L.; *Mentha aquatica* L. — nad brzegami rzeki Rąży, *Spirodela polyrrhiza* (L) Schleid. — w wodzie rzeki Rąży wraz z 3-ma innymi ga-

▼ nowy gatunek *Potamogeton* nov. sp. w rzece Wierzchni i inny nowy gat. *Pot.* nov. sp. *pectinati affinis* w jeziorze Daugi; pozatem — *Campanula farinosa* Andrż. koło Stokliszek.

Antoni Jankiewicz komunikuje o znalezieniu *Caulinia fragilis* w jez. Szwinta koło Towian; jest to *Najas minor*

Fot. K. Chmielewski Ziemia I. 1910.

36. Baublis. Szczątek dębu w maj. Bordzie na Żmudzi.
Reste du chêne énorme nommé „Baublis“ à Bordzie en Samogitie.

A11. (według Zelencowa) oraz *Corydalis fabacea* DC. koło Granopola nad Strawą.

Antoni Meltzer podaje z okolic Gockiszek: *Eriophorum triquetrum* Hoppe var. *longepedunculata*; prawdopodobnie jest to *E. gracile* Koch, *Corydalis tuberosa* DC. (*C. bulbosa*)